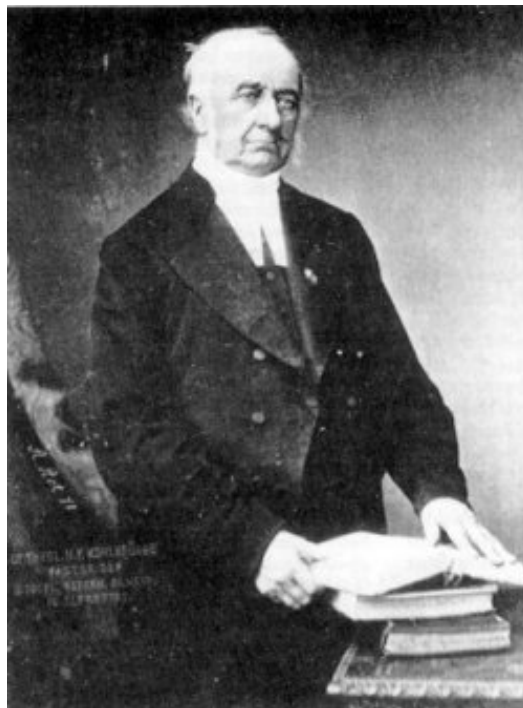

DE LEER DES HEILS

IN VRAGEN EN ANTWOORDEN

IN HET JAAR 1846 OPGESTELD

door

Dr. H. F. KOHLBRUGGE

1803-1875

IN LEVEN PREDIKANT

BIJ DE NED. Geref. GEMEENTE

TE

ELBERFELD

VOORBERICHT VOOR DE NEDERLANDSE VERTALING.

Onder de werken van Dr. H. F. Kohlbrugge, die we voor het Nederlandsche publiek toegankelijk wensden te maken, behoort ook de "Leer des heils." Er is wel geen gevaar meer, dat men in verzoeking zou komen, onze Catechismus er door te verdringen. Onze jeugd heeft veel te veel met sport enz. te doen, dan dat ze naar dit zo diepe en uitvoerige geschrift zou reikhalzen. Maar velen zullen het toch op prijs stellen, te zien, hoe nu Dr. Kohlbrugge de leer van de zaligheid uit haarzelf heeft ontwikkeld, zonder aan enig stelsel gebonden te zijn. Hier is in de volste mate theologie van een die in deze dingen met heel zijn leven betrokken is, en niet van een die de Waarheid kalm van alle kanten bekijkt.

Zo hebben we dit geschrift voor het Nederlandsche volk, dat Gods Woord liefheeft, vertaald. We hebben daarbij dankbaar gebruik gemaakt van een al bestaande vertaling, die slechts in handschrift bestond, waarschijnlijk van de hand van wijlen Ds. F. Oberman te Leiden, en die gecorrigeerd naar de gedrukte tekst die Ds. B. Lütge in Elberfeld in het jaar 1903 uitgaf.

Moge de Gemeente Gods in Nederland er rijke troost en lering uit putten!

Uit naam van het Bestuur van de Vereniging tot Uitgave van Gereformeerde Geschriften,

J. C. S. LOCHER.

Leiden, najaar 1937.

VOORBERICHT BIJ DE DUITSE UITGAVE.

Ter gelegenheid van de 100ste geboortedag van Dr. H. F. Kohlbrugge (geboren te Amsterdam de 15de Augustus 1803) bieden wij de Gemeente, die onder zijn prediking vergaderd en geweid werd, alsook zijn leerlingen van nabij en vere, een tot nu toe slechts weinigen bekend geschrift van de geliefde leraar aan. Dr. Kohlbrugge schreef het in 1846 ter eigen voorbereiding bij het onderwijs in de Catechismus.

Hoezeer deze man Gods onze Heidelbergse Catechismus achtte en liefhad is algemeen bekend. Daarom heeft Dr. Kohlbrugge deze door hemzelf opgestelde catechismus aan slechts enkelen van zijn leerlingen bekend gemaakt, daarentegen de Heidelbergse Catechismus opnieuw doen verschijnen met vragen en antwoorden tot opheldering en bevestiging, en deze Catechismus steeds op de catechisatie gebruikt.

Ds Künzli deelde ons 's Zondags na het verscheiden van Dr Kohlbrugge de woorden ook die deze nog op zijn sterfbed sprak: "De Heidelberger! De eenvoudige Heidelberger! Houdt daaraan vast, mijn kinderen! Uit uzelf kunt ge geen enkele waarheid verstaan, maar deze Catechismus bevat alles, zoals ik het u heb onderwezen."

En zoals hij ons onderwezen heeft, heeft hij de Waarheid, die onze gereformeerde belijdenisschriften bevatten, niet slechts herhaald, maar haar opnieuw in haar volle diepte gegrepen, uit de Heilige Schrift bevestigd, en haar op zijn eigen, zelfstandige wijze verkondigd.

Onder de tucht en onderwijzing van de Geest, in de wegen, in welke God hem gevoerd had, door zoveel nood en aanvechting, is voor onze Ds. Kohlbrugge de oud gereformeerde leer weer fris en nieuw geworden. Daarom ook was zijn getuigenis steeds zo levend en krachtig. En wij twijfelen niet of de Gemeente en zijn leerlingen zullen zijn getuigenis, ook in het werk dat nu verschijnt graag vernemen.

Steeds weer hoort men vragen, *wat toch het kenmerkende was in de leer van Dr. Kohlbrugge*. Op deze vraag zal men nimmer een antwoord kunnen vinden, als men een onderscheid zoekt tussen de gereformeerde leer en de onderwijzing van Dr. Kohlbrugge.

Wél echter treedt, bijzonderlijk ook in dit geschrift, duidelijk aan het licht, datgene waarop onze leraar steeds weer de nadruk legde, namelijk dat de sleutel tot het verstaan van het Woord Gods en dus het grondbeginsel van de ware theologie ligt: in de erkenning van Gods Wet. De verklaring van deze Wet, gelijk zij als de onveranderlijke uitdrukking van de wil Gods, uit Gods hart is voortgekomen en in Christus vervuld is, gelijk zij door de Heilige Geest in de harten van alle ware Godskinderen geschreven en in hun wandel gehandhaafd wordt, is voor ons van het hoogste belang. Daarom hebben wij de gelegenheid niet willen laten voorbijgaan om deze door Christus' getuige nagelaten schat ook mee te delen aan andere, die nog vragen naar het recht onzes Gods, niet om het te kennen, maar om het te doen.

Moge deze onderwijzing hen sterken in de strijd tegen het vlees, dat het Evangelie aan zijn eigen lusten en begeerten zoekt dienstbaar te maken.

Wij hebben hier van de hand van onze leraar zelf een kort begrip van de leer des heils. Wellicht zou Ds. Kohlbrugge, als hij dit geschrift zelf in druk had laten verschijnen, een en ander in de stijl hebben veranderd. Wij achtten het echter onze plicht, het werk van de overledene onveranderd aan te bieden. Het oorspronkelijke, levende en karakteristieke, ook in de stijl, mocht niet verloren gaan. En wanneer het een of ander vreemd of onwaarschijnlijk lijkt, moge het tot nadenken prikkelen.

Slechts hier en daar hebben wij een korte opmerking, die misschien van nut kan zijn, toegevoegd.

De tekstaanhaling van veel Bijbelplaatsen, woordelijk naar de grondtekst, zal de welwillende lezer graag aannemen van een van God begenadigde leraar, die Luther's vertaling hoogachtte - en herhaaldelijk er op wees dat God de Bijbel door Luther aan het Duitse volk gegeven heeft - maar zich daarbij niet slaafs aan de letter hield.

Wat de Apostel Johannes (I Johannes 2: 7, 8) van zijn verkondiging schrijft, dat mogen wij ook wel met betrekking tot dit werk van onze leraar zeggen: "Broeders, ik schrijf u geen nieuw gebod, maar een oud gebod, dat gij van den beginne gehoord hebt. Dit oude gebod is het woord dat gij van de beginne gehoord hebt. Opnieuw schrijf ik u een nieuw gebod: hetgeen waarachtig is in Hem, zij ook in u waarachtig. Want de duisternis gaat voorbij en het waarachtige licht schijnt nu."

Namens de Commissie:
B. LÜTGE, Predikant.

Elberfeld. Augustus 1903.

Vraag 1. *Wat houdt u staande en geeft u moed en troost in leven en in sterven?*

Antwoord: De Naam van de Heere is Ontfermer, Hij is een getrouw God, die Zijn woord waar maakt, een God van alle vertroosting, een Almachtige Redder en Behouder, die alle dingen ten goede laat ook werken, Die al mijn smarten geneest en al mijn verkeerdheden bedekt.

Hoséa 11: 8: Hoe zou ik u overgeven, o Efraïm? U overleveren, o Israël? Hoe zou Ik u maken als Adama? u stellen als Zeboïm? Mijn hart is in Mij omgekeerd; al Mijn berouw is tezamen ontstoken.

Jesaja 54: 10: Want bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen. Maar mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE, uw Ontfermer.

Hebreeën 13: 5 en 6: Uw wandel zij zonder geldgierigheid en zijt vergenoegd met het tegenwoordige. Want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten; zodat wij vrijmoedig durven zeggen: De Heere is mij een helper, en ik zal niet vrezen, wat mij een mens zal doen.

Micha 7: 18-20: Wie is een God gelijk Gij, die de ongerechtigheid vergeeft, en de overtreiding van het overblijfsel van Zijn erfenis voorbijgaat? Hij houdt Zijn toorn niet in eeuwigheid. Want Hij heeft lust aan goedertierenheid. Hij zal Zich onzer weder ontfermen. Hij zal onze ongerechtigheden dempen. Ja, Gij zult al hun zonden in de diepte der zee werpen. Gij zult Jacob de trouw, Abraham de goedertierenheid geven, die Gij onze vaders van oude dagen af gezworen hebt.

1 Kronieken 4: 9 en 10: Jabez nu was heerlijker dan zijn broeders. En zijn moeder had zijn Naam Jabez genoemd, zeggende: Want ik heb hem met smarten gebaad. Want Jabez riep de God Israëls aan, zeggende: Indien Gij mij rijkelijk zegenen, en mijn landpale vermeerderen zult, en Uw hand met mij zijn zal, en Gij het met het kwade zo maakt, dat het mij niet smarte! En God liet komen, wat hij begeerde.

Jozua 21: 45: Er viel niet één woord van al goede woorden, die de HEERE gesproken had tot het huis van Israël: het kwam allemaal.

Romeinen 8: 28: En wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen ook werken ten goede, namelijk degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn.

Jesaja, 54: 17: Alle instrument, dat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken, en alle tong, die in het gericht tegen u opstaat, zult gij verdoemen; dit is de erve van de knechten des Heeren, en hun gerechtigheid is uit Mij, spreekt de HEERE.

Psalm 103:3 en 4: Die al uw ongerechtigheid vergeeft, die al uw krankheden geneest. Die uw leven verlost van het verderf, die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden.

Psalm 32: 1: Welgelukzalig is hij, wiens overtreiding vergeven, wiens zonde bedekt is.

Vraag 2. *Waaruit weet gij, dat God zulk een Ontfermer voor u is?*

Antwoord: Ik ervaar het al dagen en weet het uit Zijn heilig Woord, waarin geschreven staat, dat God Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem voor ons al heeft overgegeven. Rom. 8: 32.

Vraag 3. *Geloof u dan dat Gods Woord, Gods Woord is?*

Antwoord: Als zodanig bewijst het zich.

Vraag 4. *Verklaar u echter nader: hoe kunt u in God alleen uw heil stellen in leven en in sterven?*

Antwoord: Ik weet het uit de Schrift en uit de ervaring:

1. dat ik een mens ben en niets méér;
2. dat God Gód is;
3. dat Hij Zijn beloften ook aan mij vervult.

Eerste Gedeelte.

Ik een mens en niets méér.

Vraag 5. *Wat wilt u daarmee zeggen, dat u een mens bent?*

Antwoord: Dat ik aan de ijdelheid onderworpen ben, dat ik boos, en dat ik onder de zonde verkocht ben.

Vraag 6. *Wat is ijdelheid?*

Antwoord: Alles wat niet de vrucht van het eeuwige leven in zich draagt, maar moeite en verdriet.

Vraag 7. *Wat is zonde?*

Antwoord: Alles wat niet Gods Woord aan zijn zijde heeft.

Vraag 8. *Wat is boos?*

Antwoord: Wat niet op zijn plaats gebleven is, daar waar God het heeft gesteld.

Vraag 9. *Wie heeft u gemaakt?*

Antwoord: God de Heere.

Vraag 10. *Hoe heeft Hij u gemaakt?*

Antwoord: In Zijn beeld en naar Zijn gelijkenis. Gen. 1: 26-27.

Vraag 11. *Wat betekent: in Zijn beeld?*

Antwoord: Toen God sprak: “Laat ons mensen maken”, toen was dit spreken een uitvloeisel en een afstraling van Zijn heerlijkheid. Daarmee stelde Hij datgene voor Zich, wat bij Hem goed en recht is. Hij gaf daarmee aan de innerlijke bewegingen van Zijn ingewanden¹ een vorm; dat is het beeld, waarin Hij mij maakte.

---

¹ Het woord “ingewanden” is in zijn meer edele betekenis aan het spraakgebruik bijkans geheel vreemd geworden, en komt bij goede schrijvers slechts sporadisch voor. Onze taal bezit echter geen uitdrukking, waardoor de betekenis van dat woord, zoals het in de Hebreeuws, Griekse, Latijnse en andere talen voorkomt, wordt weergegeven en die de innerlijke edele organen samenvat, welke de zetel zijn van de innigste, sterkste en diepste gewaarwordingen van onze menselijke natuur. Zo staat er bijv. Lucas 1: 78 in de Grondtekst: “door de ingewanden van barmhartigheid onzes Gods, met welke ons bezocht heeft een Opgang uit de hoogte.” Vergel. Fil. 2: 1 (indien er enige innerlijke bewegingen - ingewanden - en ontfermingen zijn) en Jeremia 31: 20 (daarom rommelt Mijn ingewand over hem, Ik zal Mij van Zijn zekerlijk ontfermen).

Deze opmerking is genomen uit Kohlbrugge, 25 Leerredenen, gehouden in de jaren 1846-1851, blz. 80/81

Vraag 12. *Wat betekent naar zijn gelijkenis?*

Antwoord: Dat het Hem behaagd heeft een zichtbare uitdrukking te geven van Zijn onzichtbaar wezen.

Jacobus 3: 9: Door haar (de tong) loven wij God en de Vader, en door haar vervloeken wij de mensen, die naar de gelijkenis van God gemaakt zijn.

Vraag 13. *Waarom heeft God u geschapen?*

Antwoord: Opdat ik in de stand, waarin Hij mij en alle dingen geplaatst heeft, mijzelf en het zichtbare beheerse, zonder op iets acht te slaan, dan op het Woord, dat uit Zijn mond is gegaan.

Genesis 1: 28-29: En God zegende hen, en God zeide tot hen: Wees vruchtbaar, en vermenigvuldigt, en vervult de aarde, en onderwerpt haar, en heb heerschappij over de vissen van de zee, en over het gevogelte van de hemels, en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt! En God zeide: Ziet, Ik heb ulieden al het zaadzaaiende kruid gegeven, dat op de hele aarde is, en al geboomte, in hetwelk zaadzaaiende boomvrucht is: het zij u tot spijs.

Genesis 2: 15-17: Zo nam de HEERE God de mens, en zette hem in de hof van Eden, om die te bouwen, en die te bewaren. En de HEERE God gebod de mens, zeggende: Van alle boom dezès hofs zult u vrijelijk eten. Maar van de boom der kennis van goed en van kwaad, daarvan zult gij niet eten. Want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven.

Matthéüs 4:4: Maar Hij (Jezus), antwoordende, zeide: Er is geschreven: De mens zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door de mond Gods uitgaat.

Vraag 14. *Had God daartoe het recht?*

Antwoord: Ja. Want het was vrije goedheid, dat Hij mij en al schepselen schiep. Hij was daartoe niet verplicht; het was dus, toen Hij mij formeerde, alleen Zijn zaak, hoe en waartoe Hij mij formeerde.

Vraag 15. *Wat is uit ons geworden?*

Antwoord: Juist datgene wat uit alles wordt, dat Gods Woord niet bewaart; op zichzelf stof, keert het tot stof weder.

Vraag 16. *Tengevolge waarvan?*

Antwoord: Ik ben God, in Wiens woord mijn leven was, gaan verdenken, ik heb Hem tot een leugenaar gemaakt, en mijzelf, waar toch in Zijn woord overvloed van alles was, terwille van ijdel genot, aan de duivel overgegeven, om aan Gods woord een verkeerde uitlegging te geven.

Vraag 17. *Wat was daarvan het noodzakelijk gevolg?*

Antwoord: Doordat ik aldus mijn plaats verliet en het leven verloor dat ik in God had, hen ik onder de heerschappij van de duivel gekomen, die mij sedert die tijd met de prikkel van de dood verwondt, en met de macht van de zonde en van de hel omgeeft.

Vraag 18. *Wat is "dood" volgens Genesis 2: 17?*

Antwoord: Het "zijn buiten de gemeenschap met Hem, in Wie al ons heil is."

Vraag 19. *Waar bent u deze dood gestorven?*

Antwoord: In de lendenen van Adam.

Romeinen 5: 12 en 15: Daarom, gelijk door één mens de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood. En zo de dood tot alle mensen doorgegaan is, in welke (dood) allen gezondigd hebben. Doch niet, gelijk de misdaad, zo is ook de genadegift. Want indien, door de misdaad van één, velen gestorven zijn, zo is veelmeer de genade Gods, en de gave door de genade, die daar is van één Mens, Jezus Christus, overvloedig geweest over velen. (Vgl. Hebr. 7: 5.)

Vraag 20. *Maar kan datgene, wat vóór uw geboorte geschied is, u toegerekend worden?*

Antwoord: Dat ik zelf in deze dood zondig, mijzelf deze dood berokkend heb, dat bewijs ik met mijn gehele doen en denken.

Vraag 21. *Ja, - dat u echter zo bent, dat komt toch van Adam?*

Antwoord: Zeer zeker, maar wij mogen de schuld niet op Adam werpen; wij toch hebben het Evangelie van de vrijheid Gods, en nochtans doen wij dagelijks opnieuw datgene wat Adam deed.

Hoséa 6: 7: Maar zij hebben het verbond overtreden als Adam; daar hebben zij trouweloos tegen Mij gehandeld.

Vraag 22. *Is het niet noodzakelijk dat u zondigt?*

Antwoord: Ik zou niet zondigen, wanneer ik mij onthield van het oordeel over goed en kwaad.²

Hoséa 6: 6: Want Ik heb lust tot weldadigheid, en niet tot offer. En tot de kennis Gods, meer dan tot brandofferen.

Vraag 23. *Maar kunt u dat niet nalaten?*

Antwoord: Dat toont ieder kind ten opzichte van de bevelen en de woorden van zijn lieve vader en zijn lieve moeder.

Hoséa 13: 9: Israël, u brengt u in het ongeluk. Want uw heil staat alleen bij Mij. (Naar Luther's vertaling.)

Vraag 24. *Hebt u dan van uw jeugd af gezondigd?*

Antwoord: "Het gedichtsel van 's mensen hart is boos van zijn jeugd aan" zegt de Schrift, en op een andere plaats: "Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren." Gen. 8: 21; Psalm 51: 7.

Vraag 25. *Komt dat dan niet door slecht voorbeeld, dat men boos is?*

Antwoord: De ervaring logenstraft deze bewering. Het kind, nauwelijks enige weken oud,

---

² Dit oordelen over goed en kwaad is wel te onderscheiden van de geestelijke kennis van het Gebod Gods en van de Leer van Christus, van welke kennis de Apostelen spreken, bijv. Rom. 12: 2; Hebr. 5: 13. 14; I Joh. 4: 1, 2, vergel. Dr. H. F. Kohlbrugge's verklaring van Genesis 3: 22 in zijn geschrift: "Genesis 3 voor de Gemeente uitgelegd", 3e druk, blz. 61.

heeft nog op geen voorbeeld kunnen acht slaan, en toch toont het, dat het boos is.

Vraag 26. *Maar met de jaren komt toch de wijsheid?*

Antwoord: De wijsheid van Salomo heeft zodanige wijsheid in haar naaktheid geopenbaard. Vgl. I Kon. 2 en het Boek: Prediker.

Vraag 27. *Als nu echter iemand zou willen, zou hij dan niet kunnen?*

Antwoord: Niemand wil, ook niet tot één toe.³

Romeinen 3: 10 en 11: Er is niemand rechtvaardig, ook niet één; Er is niemand, die verstandig is, er is niemand, die God zoekt.

Vraag 28. *Maar wanneer hij nu eens wilde?*

Antwoord: Juist dat is het, dat niemand wil.

Vraag 29. *Bij wie ligt dus de schuld?*

Antwoord: Niet bij God, niet bij de Wet. Niet bij de duivel, niet bij mijn naaste, niet bij mijn hart niet bij mijn natuur, niet bij mijn lichaam, mijn vlees of mijn leden, niet bij de zonde, maar bij *mij*, zoals ik tegen God ben, gelijk David zegt: "Tegen U, U alleen heb ik gezondigd." Psalm 51:6.

Vraag 30. *Wat zegt de Schrift van der mensen willen en streven?*

Antwoord: "Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar van de ontfermenden Gods." Rom. 9: 16.

Vraag 31. *Wat zegt de mond der waarheid van der mensen overleggingen en gesteldheid?*

Antwoord: "Uit het hart (van de mensen) komen voort boze bedenkingen, doodslagen, overspelen, hoererijen, dieverijen, valse getuigenissen, lasteringen. Matth. 15: 19.

Vraag 32. *Wat van der mensen verstand, kracht en macht?*

Antwoord: Zo spreekt de Heere: "Een wijze beroeme zich niet in zijn wijsheid en de sterke beroeme zich niet in zijn sterkheid, een rijke beroeme zich niet in zijn rijkdom. Maar die zich beroemt, beroeme zich hierin, dat hij verstaat en Mij kent, dat ik de Heere ben." En: "Ik zal de wijsheid van de wijzen doen vergaan, en het verstand van de verstandigen zal Ik teniet maken", en opnieuw: "Uit het hart van de mensen komt voort onverstand." Jerem. 9: 23 en 24; I. Cor. 1: 19; Jesaja, 29: 14; Marcus 7: 21 en 22.

Vraag 33. *Waarvoor hebt ge u dus te houden?*

Antwoord: Ik erken dat ik een goddeloze ben.

Romeinen 4:5: maar dengene, die niet werkt, maar gelooft in Hem, die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid.

---

³ Waar de Apostel Paulus na zijn bekering van zichzelf schrijft, dat hij het goede wil doen, dat hij een vermaak heeft in de Wet Gods naar de inwendigen mens - Rom. 7: 15 v.v. - bedoelt hij daarmee het willen hetwelk de Heilige Geest werkt in de nieuwe schepping van de genade (vergel. ook Filipp. 2: 13 en Dr. H. F. Kohlbrugge: Het zevende Hoofdstuk van Paulus' Brief aan de Romeinen, Amsterdam 1932).

Vraag 34. *Waarin bestaat dan uw zonde?*

Antwoord: Daarin dat ik mij onbekwaam heb gemaakt voor alles wat goed is, en Dus Gods Woord niet geloof, niet vertrouw, maar met mijn oordelen over goed en kwaad steeds in datgene, wat zichtbaar is, mijn heil zoek.

Vraag 35. *Is het waar, dat de mens van natuur geneigd is God en zijn naaste te haten?*

Antwoord. Hij is niet alleen daartoe geneigd, maar hij doet het werkelijk, gelijk de Schrift zegt: "Haters Gods en elkaar hatende en: Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God." Wie dat niet van zich wil erkennen, bewijst deze waarheid het allersterkst met allerlei daden van willekeur en huichelarij.

Romeinen 1: 29-32: Vervuld zijnde met alle ongerechtigheid, hoererij, boosheid, gierigheid, kwaadheid; vol van nijdigheid, moord, twist, bedrog, kwaadaardigheid; oorblazers, achterklappers, haters Gods, smaders, hovaardigen, laatdunkenden, vindere van kwade dingen, de ouderen ongehoorzaam; onverstandigen, verbondbrekers, zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijken, onbarmhartigen. Welke, daar zij het recht Gods weten, (namelijk, dat degenen, die zulke dingen doen, van de dood waardig zijn) niet alleen ze doen, maar ook mede een welgevallen hebben in degenen, die ze doen.

Romeinen 3:20-28.

Titus 3: 3: Want ook wij waren eertijd onwijs, ongehoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid levende, hatelijk zijnde en elkaar hatende.

Romeinen 8: 7: Daarom dat het bedenken des vleses vijandschap is tegen God. Want het onderwerpt zich aan de Wet Gods niet. Want het kan ook niet.

Vraag 36. *Hoe is dan nu het gehele denken en doen van de mensen?*

Antwoord: Zijn eigen zin, begeerte en wil te hebben en daarvan niet af te laten, ook al gaat het daarbij om hemel of hel; - Eigen ik, gemakzucht, eer en doorkomen op de voorgrond te zetten in tegenspraak met Gods Woord en ondanks de bestraffing van de Heilige Geest.

Vraag 37. *Is het dan de mens volstrekt onmogelijk in Gods Woord te blijven?*

Antwoord: Ja. Want de begeerte naar het zichtbare en het verlangen om zijn heil in eigen hand te hebben, overweldigt hem geheel en al.

Vraag 38. *Waaruit weet u dit alles?*

Antwoord: Uit des Heeren Wet. Exod. 20. Deut. 5.

Vraag 39. *Hoe luidt de inleiding van deze Wet?*

Antwoord: "Ik ben de Heere uw God, die u uit Egypteland, uit het diensthuis uitgeleid heb."

Vraag 40. *Hoe verstaat u het: "Ik ben de Heere uw God?"*

Antwoord: Als het sterkste zich geven van de ingewanden van de liefde en van de barmhartigheid Gods.

Vraag 41. *Hoe gedraagt ge u ten opzichte van dit Woord?*

Antwoord: Ik maak het schepsel dat mij vleit, en waarvan ik genot of iets anders verwacht, tot mijn god, en laat mij daardoor beheersen, zodat ik noch hart noch oren heb voor deze woorden, tenzij de Almachtige Zelf tussenbeide treedt.

Vraag 42. Maar u bent toch niet “uit Egypteland geleid”?

Antwoord: De naam doet niets ter zake, al het zichtbare is er op uit mij in slavernij en dienstbaarheid te stellen.

Vraag 43. *Wat zeggen u dan de woorden: “Ik heb u uitgeleid”?*

Antwoord: Ik heb u vrijgemaakt van de dienstbaarheid des verderfs, om Mij te dienen en Mijn eigendom te zijn met lichaam en ziel, met alles wat u bent en hebt.

Romeinen 6: 22: Maar nu van de zonde vrijgemaakt zijnde, en Gode dienstbaar gemaakt zijnde, hebt gij uw vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven.

Vraag 44. Hoe gedraagt ge u daarbij?

Antwoord: Ik verlang niet eens naar deze vrijheid, tenzij de boei te zeer drukt en smart veroorzaakt, en ook dan slechts zo lang als deze druk duurt.

De tien woorden van de Wet, welke ons de Heere op Sinai heeft gegeven.

Het eerste Woord.

Vraag 45. *Hoe luidt het eerste Woord?*

Antwoord: Niet zult u andere Goden voor Mijn aangezicht hebben.⁴

Vraag 46. *Wat wil de Heere daarmee zeggen?*

Antwoord: Dat ik ver van mij werpe alles wat de wereld, of wat ik naar mijn verstand voor godsdienst, vroomheid, heil of gerechtigheid houd, en op niets mijn vertrouwen stelle, dan op het hart het woord, de wil en de genade van mijn God.

Vraag 47. *Hoe gedraagt ge u daarbij?*

Antwoord: Ach, ik verwacht het voortdurend van het schepsel, geef terwille van het schepsel toe, ben vol vrees als wereld en duivel tegen mij woeden, opdat ik de wil van mijn God prijs geve; ik denk kwaad van mijn genadige God en Heiland, en zo ben ik vol twijfel als het er op aankomt de leer van Christus vast te houden; dan sidder en beef ik, als ware de leer van Christus afgoderij en als waren de afgoden de levende God.

Vraag 48. *Wat zegt de Apostel Johannes daarvan?*

Antwoord: “Kinderkens, bewaart uzelf van de afgoden. 1. Joh. 5: 21.

Vraag 49. *Hoe heeft onze Heere ons geleerd, God aan te roepen?*

---

⁴ De Tien Woorden zijn hier nauwkeurig naar de Hebreeuwse grondtekst aangehaald. (Uitgever)

Antwoord: “Onze Vader.”

Het tweede Woord.

Vraag 50. Hoe luidt het tweede Woord?

Antwoord: Niet zult ge u een gesneden beeld, noch enige gelijkenis maken, noch van hetgeen dat boven in de hemel is, noch van hetgeen dat onder op de aarde is, noch van hetgeen dat in de wateren onder de aarde is; niet zult u ze aanbidden noch hen dienen. Want Ik, de Heere uw God, ben een ijverig God, die de misdaad van de vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde en het vierde lid dergenen die Mij haten en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden.

Vraag 51. *Wat betekent: gij zult u geen gesneden beeld noch enige gelijkenis maken?*

Antwoord: Ten eerste; dat ik voor mijn tijdelijk doorkomen en mijn uitredding uit elke nood, gelijk ook voor de vrede mijner ziel en voor mijn eeuwige redding niet de toevlucht heb te nemen tot het schepsel, hoe dienstig het mij ook moge toeschijnen, maar tot de levende, genadige, alleenwijze en rechtvaardige Ontfermer.

Ten tweede: dat ik geen heiligenbeelden, voorstellingen of leer van Gods Wezen, waarheid en heil formere, welke weliswaar een schijn van Godzaligheid hebben, maar niet naar Gods Geest, niet in overeenstemming met Zijn leer van gerechtigheid zijn en dus de troost van de Heilige Geest missen.

Ten derde: dat ik het schepsel dat mij van de wil en de aanbidding Gods in geest en in waarheid wil afhouden, geen ogenblik terwille zij, en geen enkele menselijke nabootsing en namaking van mijn onzichtbare en eeuwige Koning huldige.

Vraag 52. *Hoe gedraagt ge u te die opzichte?*

Antwoord: Het is mij als het ware een wonder wanneer ik in-gesterkt⁵ word om alles prijs te geven, opdat ik de geboden mijns Gods beware, of wanneer ik de moed heb van alles, wat verkeerd is, te zeggen: “dat is niet God.” En het is mij al was ik alleen in de wereld overgebleven, wanneer ik daartegen getuigd heb; zodat het mij verdriet om mijns levens wil. Vgl. Jerem 20: 14-18.

Vraag 53. *Wat bedoelt de Schrift hier met het woord: “misdaad”?*

Antwoord: Het “afgegaan-zijn van de levende God” om ergens elders zijn heil (genade, Vgl. Jona 2: 9) te zoeken; dit heet ook “zonde” in de brief aan de Hebreeën 10: 26.

Hebreeën 10: 26: Want zo wij willens zondigen, nadat wij de kennis van de waarheid ontvangen hebben, zo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonde.

Vraag 54. *Wat bedoelt de Schrift hier met: “geboden houden”?*

Antwoord: Wandelen in de gezonde leer en zich het getuigenis van Christus niet schamen

---

⁵ Dit woord is door Dr Kohlbrugge naar het Grieks gevormd.

Vraag 55. *Waarom staat hier barmhartigheid”? “Ik doe barmhartigheid”?*

Antwoord: Over het blijven in Zijn woord hebben wij niet te roemen.

Vraag 56. *Maar zullen de kinderen de misdaad van hun vaders dragen?*

Antwoord: Ja, wanneer zij de Heere haten, gelijk hun vaders.

Vraag 57. *Wat is: de Heere haten?*

Antwoord: Zijn heilig Woord ter zijde stellen en de leer des vleses aannemen en die volgen.

Vraag 58. *Waarop hebt u bijzonder acht te geven?*

Antwoord: Op het woord: “aan veel duizenden”, in tegenstelling met: “tot in het derde en vierde lid.” Want daaruit zien wij de rijkdom van Zijn genade, opdat wij haar toch zouden geloven.

Vraag 59. *En hoe gedraagt ge u daarbij?*

Antwoord: Ondanks al verzekering van Boven, ben ik tegenover de geesten, die niet uit God zijn, als een riet, dat van de wind heen en weer bewogen wordt.

Vraag 60. *Hoe heeft onze Heere Jezus Christus ons geleerd te bidden?*

Antwoord: “Onze Vader, die in de hemelen zijt.”

Het derde Woord.

Vraag 61. *Hoe luidt het derde Woord?*

Antwoord: Niet zult u de Naam van de Heere uws Gods tot ijdelheid opnemen. Want de Heere zal niet onschuldig houden, die Zijn Naam tot ijdelheid opneemt.

Vraag 62. *Wat wil dat zeggen: “Gij zult de Naam van de Heere uw God niet ijdelijk gebruiken?”*

Antwoord: Dat ik mij van deze Naam niet bedien om mijn berekeningen en kunsten te volgen (vgl. Pred. 7: 30), of mijn weg, mijn denken en doen daarmee goed te maken; nog minder om mij onder aanroeping van die Naam te vervloeken, daarbij lichtvaardig of zonder de diepste eerbied voor deze Naam, te zweren.

Vraag 63. *Hoe gedraagt ge u te die opzichte?*

Antwoord: Ach, ik bedien mij van deze Naam, in mijn denken en oordelen en, in gesprek met andere, naar mijn en hun inzichten en zoals het vlees behaagt, tenzij de Geest Gods door mij spreekt. Ook bij ontevredenheid, bij wrevel, bij drift, bij toorn tegen mijn naaste, en over niets betekende dingen, ook bij verwondering daarover toon ik onophoudelijk, hoe ik het juiste gebruik van de Naam van de Heere in het geheel niet ken.

Vraag 64. *Mogen wij tot bevestiging van de waarheid Gods Naam tot getuigenis aanroepen?*

Antwoord: Gewis.

Vraag 65. *Is dan het zweren in het geheel niet verboden?*

Antwoord: Helemaal niet. In de bekende woorden: “uw ja, zij ja, en uw neen neen, en wat boven dezelve is, is uit den boze”, is in het geheel geen sprake van eedzweren. Het lichtzinnige, gedachteloze bekrachtigen van onverschillige dingen, gelijk dat overal geschiedt en in zwang is, wordt hier als boos aangegeven en ernstig verboden.

Vraag 66. *Hoe staat het dan met de eed?*

Antwoord: De gehele heilige Schrift bevestigt het, dat wij, hetzij de overheid het begeert, hetzij de liefde van de naasten of onze eigen aangelegenheid het vordert, niet alleen bevoegd, maar ook verplicht zijn, tot bevestiging van de waarheid de Naam Gods op plechtige wijze aan te roepen, dat is: een eed te zweren.

Vraag 67. *Is voor deze handeling in de Schrift een formule voorgeschreven?*

Antwoord: Dat juist niet, maar waar wij God tot een getuige aanroepen bij de zaligheid van ons ziel, daar doet de wijze waarop dat geschiedt er even weinig toe, als de oorzaak waarom.

Vraag 68. *Welke is de eerste bede in het gebed van de Heere?*

Antwoord: “Geheiligt zij Uw Naam.”⁶

Het vierde Woord.

Vraag 69. *Hoe luidt het vierde Woord?*

Antwoord: Gedenk de Sabbatdag, dat gij die heiligt: zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar op de zevende dag is de rust van de Heere en uw God, dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling die in uw poorten is. Want in zes dagen heeft de Heere de hemel en de aarde gemaakt, de zee en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage, daarom zegende de Heere de Sabbatdag en heiligde dezelve.

Vraag 70. *Hoe heeft men te verstaan: “Gedenk de Sabbatdag dat gij die heiligt”?*

Antwoord: Gelijk het Gode behaagd heeft in deze tien woorden Zich vijfmaal *mijn God* te noemen, zo maakt Hij mij indachtig, dat ik Zijn schepsel ben, geschapen in Christus Jezus, onder de heerschappij van goede werken, welke Hij tevoren bereid heeft, opdat ik in dezelve zou gewandeld hebben; ik zal mij dus verblijden over Zijn leven en Zijn volheid zonder mij enigszins een gewetenszaak te maken van een Godzaligheid, waarin vlees zich zoekt te verzadigen. Efeze 2: 10; Joh. 1: 16; Col. 1: 19.

Vraag 71. *Hoe bewijst u dit?*

Antwoord: De Apostel schrijft aan de Hebreëen, Hfdst. 4: 3, 4 en 10: “Want wij, die geloofd hebben, gaan in de rust, gelijk Hij gezegd heeft: zo heb Ik dan gezworen in Mijn toorn: Indien zij zullen ingaan in Mijn rust! Hoewel Zijn werken van de grondlegging van

---

⁶ Nauwkeurig volgens de Griekse grondtekst aangehaald, gelijk ook de andere beden van het gebed, dat ons de Heere geleerd heeft.

de wereld af al volbracht waren. Want Hij heeft ergens van de zevenden dag aldus gesproken: En God heeft op de zevenden dag van al Zijn werken gerust. Want die ingegaan is in zijn rust, heeft zelf ook van zijn werken gerust, gelijk God van de Zijne.”

De bedoeling van de Geest met deze woorden is, dat ik dus al hier de eeuwige sabbat heb aangevangen.

Vraag 72. *Heeft God ook niet een bepaalde dag daarmee bedoeld?*

Antwoord: Ja, gewis! en daarom vindt, sedert de opstanding van de Heere, de viering van de rustdag plaats op de eerste dag van de week, op welke ook de eerste gelovigen samenkwamen om gemeenschappelijk gebouwd te worden in Christus.

Handelingen 20: 7: En op de eerste dag van de week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende de andere dag verreizen. En hij strekte zijn rede uit tot de middernacht.

I Corinthen 16: 2: Op elke eerste dag van de week, legge een iegelijk van u iets bij zichzelf weg, vergaderende een schat, naardat hij welvaren verkregen heeft.

Openbaring 1: 10: En ik was in de geest op de dag des Heeren.

Vraag 73. *Wat doen echter degenen die samenkomen, waar de leer van Christus niet is?*

Antwoord: Zij breken de Sabbat evenals degenen, die op deze dag werken of laten werken. Deze zorgen noch voor zichzelf, noch voor hun ondergeschikten, dat zij op deze dag gesticht worden in Christus.

Deuteronomium 5:14 en 15: Maar de zevende dag is de sabbat des Heeren, uws Gods: dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw os, noch uw ezel, noch enig van uw vee, noch de vreemdeling, die in uw poorten is; opdat uw dienstknecht en uw dienstmaagd ruste, gelijk als gij. Want gij zult gedenken, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt, en dat de HEERE, uw God, u van daar heeft uitgeleid door een sterke hand en een uitgestrekte arm; daarom heeft u de HEERE, uw God, geboden, dat gij de sabbatdag houden zult.

Vraag 74. *Wat bemerkt u op deze dag het meest ten opzichte van uzelf?*

Antwoord: Hoe onmogelijk het voor het vlees is te rusten in het heil dat God tot stand gebracht heeft.

Vraag 75. *Wat is de tweede bede in het gebed des Heeren?*

Antwoord: “Gekomen zij Uw Koninkrijk.”

Het vijfde Woord.

Vraag 76. *Hoe luidt het vijfde Woord?*

Antwoord: Heb geëerd uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd zijn in het land, dat u de Heere uw God geeft.

Vraag 77. *Wat zegt de Apostel Paulus tot de kinderen met betrekking tot hun ouders?*

Antwoord: “Gij kinderen, zijt uw ouders gehoorzaam in de Heere. Want dat is recht. Eert uw vader en uw moeder (dat is een eerste gebod in belofte), opdat het u welga en u lang leeft op de aarde Efeze 6: 13 (naar het Grieks).

Vraag 78. *Wat heeft echter hij aan deze belofte, die in een slecht land woont?*

Antwoord: Het land, hetwelk God iemand geeft, noeme hij niet slecht. Gods goedertierenheid beantwoordt overal aan de behoeften. Daarom heeft Hij het ook zo beschikt, dat iedereen de liefde tot zijn geboorteland aangeboren is.

Vraag 79. *Wat leert ons de ervaring?*

Antwoord: Dat het degenen buitengewoon wel gaat, die hun ouders gehoorzaam zijn, en hen in hun ouderdom alles goedhartelijk en kinderlijk bewijzen.

Vraag 80. *Wie hebben wij nog meer te gehoorzamen, lief te hebben en te eren?*

Antwoord: Degenen die God over ons gesteld heeft, hetzij door onze ouders, hetzij door ander bestuur.

Vraag 81. *Wie zijn deze?*

Antwoord: De leraars, die ons uit Gods Woord onderwijzen, de onderwijzers, de Heeren en vrouwen die wij dienstbaar zijn, en de overheid.

Vraag 82. *Wat zegt de Schrift daarvan?*

Antwoord: Van de overheid: “Alle ziel zij de machten over haar gesteld onderworpen. Want er is geen macht dan van God.” Rom. 13: 1.

Van de leraars, die het Woord Gods leren: “Zijt uw voorgangeren gehoorzaam en zijt hun onderdanig. Want zij waken voor uw zielen als die rekenschap geven zullen, opdat zij dat doen mogen met vreugde en niet al zuchtende, want dat is u niet nuttig.” Hebr. 13: 17.

Van andere rangen: “Gij dienstknechten zijt gehoorzaam uw Heeren naar het vlees met vreeze en beven, in eenvoudigheid uws harten, gelijk als aan Christus; niet naar ogendienst, als mensenbehagers, maar als dienstknechten van Christus, doende de wil van God van harte; dienende met goedwilligheid den Heere en niet de mensen, wetende dat zo wat goed een iegelijk gedaan zal hebben, hij datzelve van de Heere ontvangen zal, hetzij dienstknecht, hetzij vrije.” Ef. 6: 58.

En: “Zijt dan al menselijke ordening onderdanig om van de Heere wil.” I. Petrus 2: 13.

Vraag 83. *Wat zegt de Schrift den ouders?*

Antwoord: “Gij vaders verwekt uw kinderen niet tot toorn, opdat zij niet moedeloos worden, maar voedt hen op in de leer en vermaning van de Heere.” Ef. 6: 4; Coloss. 3:21.

Vraag 84. *En wat aan de heren en vrouwen?*

Antwoord: “Gij heren, doet uw dienstknechten recht en gelijk, nalatende de dreiging; als die weet dat ook uw eigen Heere in de hemelen is en dat geen aanneming des persoons bij Hem is.” Ef. 6: 9; Coloss. 4: 1.

Vraag 85: *Waarom is het vijfde gebod een eerste gebod met een belofte?*

Antwoord: Omdat de gehele raad Gods tot zaligheid daarin ligt, dat wij hun onderdanig en gehoorzaam zijn, die God, naar Zijn wil, over ons gesteld heeft. Want daarin, dat wij hen eren en hun onderdanig zijn, ligt al onze eer en ons geluk, de ware vrijheid en eeuwige heerschappij.

Vraag 86: *Maar deze belofte is toch alleen voor dit leven?*

Antwoord: Dit leven duurt in de eeuwigheid voort.

Vraag 87: *Wat heeft engelen tot duivelen gemaakt?*

Antwoord: Dat zij de zwakkeren niet hebben willen dienen. Vgl. Hebr. 1: 14 en Judas 1: 6.⁷

Vraag 88: *Hoe gedragen wij ons ten opzichte van het vijfde gebod?*

Antwoord: In eigen wijsheid eer n en geloven wij onszelf meer, dan de ouders, de hoger geplaatste en de overheid, en menen onszelf te kunnen regeren, en dat zij bestaan om ons ten dienste te zijn; voorts hebben wij wel ogen voor hun gebreken, maar geen ogen voor de vermaningen hunner ervaring.

Vraag 89: *Hoe luidt de derde bede?*

Antwoord: "Geschied zij Uw wil, op aarde gelijk als in de hemel."

Het zesde Woord.

Vraag 90: *Hoe luidt het zesde Woord?*

Antwoord: "Niet zult gij doodslaan."

Vraag 91: *Wat wil dit woord?*

Antwoord: Dat ik mijn naaste niet het leven beneme, hetzij dat ik hem moedwillig doodsla, of met gedachten, woorden en werken, uit nijd, gierigheid, haat, toorn of wraakgierigheid en eigenliefde hem schade en leed, verdriet en krenking aandoe, wat alles een heimelijke doodslag is. Ook mag ik mijzelf, wil ik de zaligheid van mijn onsterfelijke ziel niet verliezen, niet overgeven aan afkeer van dit leven, noch aan gedachten van zwaarmoedigheid en vertwijfeling toegeven, al was mijn zonde of nood groter dan Gods genade en macht en al was er voor mij geen genade of redding meer aanwezig.

Jacobus 2:8-16: "Indien gij dan de koninklijke Wet volbrengt, naar de Schrift: gij zult uw naaste liefhebben als uzelf: zo doet gij wel. Maar indien gij de persoon aanneemt; zo doet gij zonde, en wordt door de Wet bestraft als overtreders. Want wie de gehele Wet zal houden, en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan alle. Want die gezegd heeft: gij zult geen overspel doen; die heeft ook gezegd: gij zult niet doden. Indien gij nu geen overspel

---

⁷ In een uitgave: *Van de Heilige Schrift*, schrijft Kohlbrugge: ... Men zegt, dat zij hebben geweigerd Gods bevel uit te voeren, om zoals de Heere hun bevolen had, Adam in het Paradijs terwille te zijn. Het was hun trots die hen ten val bracht omdat zij Adam niet wilden dienen. *Toevlucht*, door T. van Es, blz. 36 (RED)

zult doen, maar zult doden, zo zijt gij u een overtreder van de Wet geworden. Spreekt alzo, en doet alzo, als die door de Wet der vrijheid zult geoordeeld worden. Want een onbarmhartig oordeel zal gaan over dengene, die geen barmhartigheid gedaan heeft. En de barmhartigheid roemt tegen het oordeel. Wat nuttigheid is het, mijn broeders! indien iemand zegt, dat hij het geloof heeft, en hij heeft de werken niet? Kan dat geloof hem zalig maken? Indien er nu een broeder of zuster naakt zou zijn, en gebrek zou hebben aan dagelijks voedsel, en iemand van u zou zeggen: Gaat heen in vrede, wordt warm, en wordt verzadigd. En gijlieden zou hun niet geven de nooddriftigheden van de lichaams, wat nuttigheid is dat?"

I Kronieken 10: 13 en 14: "Alzo stierf Saul in zijn overtreding, waarmee hij overtreden had tegen de HEERE, tegen het woord des Heeren, hetwelk hij niet gehouden had. En ook omdat hij de waarzegster gevraagd had, haar zoekende, en de HEERE niet gezocht had; daarom doodde Hij hem, en keerde het koninkrijk tot David, de zoon van Isaï."

Vraag 92: *Wat zegt de Schrift van de doodslag?*

Antwoord: "Wie tot zijn broeder zegt: gij dwaas! die zal strafbaar zijn door het helse vuur." Matth. 5: 22 - "Wreekt uzelf niet, beminden." Rom. 12: 19 - "Hebt uw vijanden lief, zegent ze die u vervloeken; doet wel degenen die u haten. En bidt voor degenen die u geweld doen, en u vervolgen." Matth. 5: 44 - "Wie zijn broeder haat, die is een doodslager." I Joh. 3: 15.

Vraag 93. *Wat is dat: zijn broeder haten?*

Antwoord: Datgene doen, wat de koning Achab deed, die van de profeet Micha zeide: "Ik haat hem. Want hij profeteert over mij niets goeds, maar kwaad." I Kon. 22: 8.

Vraag 94. *Hoe gedragen wij ons ten opzichte van het woord: "gij zult niet doden"?*

Antwoord: Wij wensen onze naaste uit de weg, voornamelijk de rechtvaardige, wanneer hij ons in de weg staat.

Vraag 95. *Hoe luidt de vijfde bede?*

Antwoord: "Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren."

Het zevende Woord.

Vraag 96. *Hoe luidt het zevende woord?*

Antwoord: "Niet zult gij echtbreken.

Vraag 97. *Wie heeft het huwelijk ingesteld?*

Antwoord: God, die gezegd heeft: "Het is niet goed, dat de mens alleen zij; Ik zal hem een hulp maken, die als tegen hem over zij." Gen. 2: 18.

Vraag 98. *Wat is echtbreuk?*

Antwoord: Uittreden uit het verbond, in hetwelk God de mens, d.i. man en vrouw, geschapen heeft; een verachten van Zijn Woord: “deze twee zullen tot één vlees zijn”, en een schenden van de trouw, welke men aan de wederhelft schuldig is. Gen. 2: 24.

Vraag 99. *Wat zegt de Apostel Paulus daarvan?*

Antwoord: “Het huwelijk is eerlijk onder allen, en het bed onbevlekt, maar hoereerders en overspelers zal God oordelen.” En: “een iegelijk man hebbe zijn eigen vrouw, en een iegelijk vrouw hebbe haar eigen man.” En: “gij vrouwen zijt uw eigen mannen onderdanig als aan de Heere; gij mannen hebt uw eigen vrouwen lief, gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft.” Hebr. 13: 4; I Cor. 7: 2; Coloss. 3: 18; I Petrus 3: 1; Ef. 5: 22 en 25.

Vraag 100. *Wat zegt de Heere van de echtbreuk?*

Antwoord: “Wie een vrouw aanziet om haar te begeren, die heeft alreeds in zijn hart overspel met haar gedaan.” Matth. 5: 28.

Vraag 101. *Wat is gezegd tot de gehuwde mannen?*

Antwoord: “Gij mannen, woont bij uw vrouwen met verstand, aan het vrouwelijke vat, als het zwakste, eer gevende, als die ook mede-erfgenamen van de genade des levens met haar zijt; opdat uw gebeden niet verhinderd worden.” En: “wordt niet verbitterd tegen haar.” I Petrus 3: 7; Coloss. 3: 19.

Vraag 102. *En wat tot de vrouwen?*

Antwoord: “Gij vrouwen, zijt uw eigen mannen onderdanig, opdat ook zo enige den Woorde ongehoorzaam zijn, zij door de wandel van de vrouwen, zonder woord, mogen gewonnen worden, als zij zullen ingezien hebben uw kuisen wandel in vreze.” I Petrus 3: 1 en 2.

Vraag 103. *Mag men een gelofte van kuisheid afleggen?*

Antwoord: Nee. Want daarmee beschikt men over zichzelf en wij zullen ons met ons lichaam Gode overgeven, omdat het Zijn heilig eigendom is, opdat Hij naar Zijn wil daarover beschikke, hetzij dat wij huwen in Zijn vreze, hetzij dat wij in Zijn vrees ongehuwd blijven.

Vraag 104. *Wat zegt een apostel van de kuisheid?*

Antwoord: “Want gij weet wat bevelen wij u gegeven hebben door de Heere Jezus. Want dit is de wil van God, uw heiligmaking; dat ge u onthoudt van de hoererij; dat een iegelijk van u wete zijn vat (lichaam) te bezitten in heiligmaking en eer, niet in kwade beweging (hartstocht) van de begeerlijkheid, gelijk als de heidenen die God niet kennen. Want de Heere is een Wreker over dit alles.” - En: “want God heeft ons niet geroepen tot onreinheid, maar tot heiligmaking.” En: “Weet gij niet dat uw lichamen tempelen van de Heilige Geest zijn?” I Thess. 4: 27; I Cor. 6: 19.

Vraag 105. *Hoe ziet het er nu bij ons uit ten opzichte van dit woord?*

Antwoord: Wij zien de menigte van onze overtredingen niet in, zolang dit woord niet in het hart leeft, en wij niet door de getrouwheid van God verslagen zijn, om te erkennen onze geneigdheid om onszelf en andere te gronde te richten.

Vraag 106. *Welke betekenis heeft het huwelijk naar Christus' woord en geest?*

Antwoord. Hij wil daarmee een zichtbaar beeld van Zijn genade voorgesteld hebben, van de liefde Gods en van de gemeenschap van de Heilige Geest met Zijn gemeente; een gemeente van zondaren, welke Hij zich geheiligd heeft in Zijn bloed; ook om niet heeft lief gehad. Ef. 5: 23 v.v.

Vraag 107. *Wat is hoererie en echtbreuk in oneigenlijke zin?*

Antwoord: De genade van Jezus Christus en het geloof prijs geven onder voorwendsel van heiliging en kuisheid naar eigen keuze, welke ook afgoderij is.

Openbaring 22: 15: Maar buiten zullen zijn de honden en de tovenaars en de hoereerders en de doodslagers en de afgodendienaars, en een iegelijk, die de leugen liefheeft en doet.

Openbaring 14:4: Deze zijn het, die met vrouwen niet bevekt zijn. Want zij zijn maagden. Deze zijn het, die het Lam volgen, wáár het ook heengaat. Deze zijn gekocht uit de mensen, tot eerstelingen Gode en het Lam.

Vraag 108. *Hoe luidt de zesde bede?*

Antwoord: "Heb ons niet in verzoeking geleid, maar verlos ons van den boze."

Het achtste Woord.

Vraag 109. *Hoe luidt het achtste Woord?*

Antwoord: "Niet zult gij stelen."

Vraag 110. *Wanneer steelt u?*

Antwoord: Wanneer ik met gedachten of met de daad datgene, wat van een ander is, hem onvreemd, hetzij zonder zijn weten, hetzij dat ik misbruik maak van zijn eenvoud of behoefte, of machteloosheid, om het zijne in mijn bezit te krijgen.

Vraag 111. *Wat is voor God bovendien "stelen"?*

Antwoord: Zijn huishouding veronachtzamen, zich niet vergenoegen met hetgeen men heeft en daardoor schulden maken; ook zijn naaste bedriegen.

Psalm 37: 21: De goddeloze ontleent, en geeft niet weder. Maar de rechtvaardige ontfermt zich, en geeft.

I Thessalonicenzen 4: 6: Dat niemand zijn broeder ver trede, noch bedriege in zijn handeling. Want de Heere is een wreker over dit alles, gelijk wij u ook tevoren gezegd en betuigd hebben.

Vraag 112. *Hoe ziet het er daarmee bij ons uit?*

Antwoord: Steelt men niet op de eend wijze, zo doet men het toch op de andere; zijn het geen grote dingen, dan zijn het kleine, en omgekeerd.

Vraag 113. *Wat leert ons de ervaring?*

Antwoord: Dat het onrechtmatig verkregen goed niet gedijt en dat men vijfvoudig verliest wat men met stelen wint, of dat men zijn eigen welstand en die van zijn erfgenamen ondermijnt. Vgl. Exod. 22: 1.

Vraag 114. *Wat zegt Gods Woord daarvan?*

Antwoord: "Gerechtigheid, gerechtigheid zult u najagen; geen tweërlei gewicht, maar een rechte waag en een rechte weegschaal." Deut. 25: 13; Lev. 19: 36; Spreuken 11: 1 en 16: 11.

Vraag 115. *Waarop hebben zij, die rijk zijn, acht te geven?*

Antwoord: Dat zij degenen, die voor hen arbeiden, het loon niet verkorten, maar op tijd geven.

Deuteronomium 24: 14 en 15: Gij zult de armen en nooddrufelige dagloner niet verdrukken, die uit uw broederen is, of uit uw vreemdelingen, die in uw land en in uw poorten zijn. Op zijn dag zult gij zijn loon geven, en de zon zal daarover niet ondergaan want hij is arm, en zijn ziel verlangt daarnaar; opdat hij tegen u niet roepe tot de HEERE, en zonde in u zij.

Jacobus 5: 4 en 5: Ziet, het loon van de werklieden die uw landen gemaald hebben, welke van u verkort is, roept. En het geschrei dergenen, die geoogst hebben, is gekomen tot in de oren van de Heere Zebaoth. Gij hebt lekkerlijk geleefd op de aarde, en wellusten gevolgd; u hebt uw hart en gevoed als in een dag van de slachting.

Vraag 116. *En waarop zij, die nooddrufstig zijn?*

Antwoord: Dat zij van de rijken niet méér voor hun arbeid of voor hun waren eisen dan van hen, die niet rijk zijn; ook dat zij voor hun doorkomen niet naar het vermogen van hun rijke naasten hunkeren, maar getrouw arbeiden en God aanroepen. Jacobus 1: 9. Jacobus 2: 9; Psalm 37: 25; Psalm 34: 7.

Vraag 117. *Wat zegt de Apostel Paulus hiervan?*

Antwoord: "Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende wat goed is met de handen, opdat hij hebbe ook te deden aan dengene die nood heeft." Eféze 4: 28.

Vraag 118. *Waarin bestaat eigenlijk de zonde van stelen?*

Antwoord: Dat ik, in plaats van vergenoegd te zijn met hetgeen God mij in zijn wijsheid geeft, en van Hem te bidden wat ik buitendien nog nodig heb, wegneem het geen God aan een ander heeft gegeven, en zo Gods zegen en zijn uitredding versmaad. Rom. 2: 17-22.

Vraag 119. *Wat is stelen in oneigenlijke zin?*

Antwoord: God niet geven wat Godes is.

Vraag 120. *Hoe luidt de vierde bede?*

Antwoord: "Ons brood, het voorhandene, geef ons heden."

Het negende 'Woord.

Vraag 121. *Hoe luidt het negende Woord?*

Antwoord: "Niet zult gij vals getuigenis spreken tegen uw naaste.

Vraag 122. *Wat is een "vals getuigenis spreken tegen zijn naaste"?*

Antwoord: Dat ik datgene, wat door mijn naaste recht en in gerechtigheid gedaan en betuigd is, uit eigenliefde of haat, of omdat ik mijn ongerechtigheid niet erkennen wil, als ongerechtigheid opvat, of bij andere als zodanig voorstel.

Vraag 123. *Geef daarvan een voorbeeld?*

Antwoord: zo deden de vrienden van Job, die zijn vroeger gedrag belasterden. Job 22: 4-10.

Vraag 124. *Hoe gedraagt ge u in dit opzicht?*

Antwoord: In mijn hart verdenk ik altijd de wandel en het getuigenis van de rechtvaardige, totdat mij de uitkomst beschaamt.

Vraag 125. *Wat zegt de Schrift in dit opzicht?*

Antwoord: "Die met zijn tong niet achterklapt, zijn metgezellen geen kwaad doet, en geen smaadrede opneemt tegen zijn naaste, die zal niet wankelen in eeuwigheid", en: "een vals getuige zal niet onschuldig zijn, en die leugenen blaast, zal niet ontkomen." Ps. 15: 3 en 5; Spreuken 19: 5.

Vraag 126. *Welk bevel geeft ons de Apostel Paulus?*

Antwoord: "Ligt niet tegen elkaar, dewijl u uitgedaan hebt de oude mens met zijn werken, en aangedaan hebt de nieuwe mens." Coloss. 3: 9 en 10.

Het tiende Woord.

Vraag 127. *Hoe luidt het tiende Woord?*

Antwoord: "Niet zult gij begeren uws naasten huis; niet zult gij begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn os, noch zijn ezel, noch iets dat uws naasten is."

Vraag 128. *Kunt u dit "begeren" laten?*

Antwoord: Ik kan hetgeen mijn naaste heeft en wat mij beter voorkomt dan datgene wat ik heb, niet zien zonder voortdurend datgene wat God mij genadig gegeven heeft, geringer te

achten en te denken: “had ik dat ook maar.”

Vraag 129. *Wat zegt ons echter het Woord?*

Antwoord: Is het te weinig wat gij hebt, zo hebt gij slechts van Mij te bidden en Ik zal nog dit en dat daarboven toedoen. 2 Samuël 12: 8; 2 Kron. 25: 9.

Vraag 130. *Wat is het gevaar van bezit?*

Antwoord: Dat men zijn betrouwen daarop stelt en zó bezwaarlijk zalig wordt,

Matthéüs 6:19-21: Vergadert u geen schatten op de aarde, waar ze de mot en de roest verderft, en waar de dieven doorgraven en stelen. Maar vergadert u schatten in de hemel, waar ze noch mot noch roest verderft, en waar de dieven niet doorgraven noch stelen. Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn.

Marcus 10: 24: En de discipelen werden verbaasd over deze zijn woorden. Maar Jezus, opnieuw antwoordende, zeide tot hen: Kinderen! hoe zwaar is het, dat degenen, die op het goed hun betrouwen zetten, in het koninkrijk Gods ingaan!

I Timotheüs 6: 9 en 10: Maar die rijk willen worden, vallen in verzoeking en in de strik, en in veel dwaze en schadelijke begeerlijkheden, welke de mensen doen verzinken in verderf en ondergang: Want de geldgierigheid is een wortel van alle kwaad, tot welke sommigen lust hebbende zijn afgedwaald van het geloof, en hebben zichzelf met veel smarten doorstoken.

I Corinthe 6: 9 en 10: Of weet gij niet, dat de onrechtvaardige het koninkrijk Gods niet zullen beërven? Dwaalt niet, noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch ontuchtigen, noch die bij mannen liggen, noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, geen lasteraars, geen rovers zullen het koninkrijk Gods beërven.

Vraag 131. *Hoe luidt het slot van het gebed van de Heere?*

Antwoord: “Want Uw is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen!”

Vraag 132. *Geef mij de hoofdsom van al geboden.*

Antwoord: Het voornaamste en grootste gebod is: “Gij zult liefhebben de Heere uw God uit geheel uw hart uit geheel uw ziel, uit geheel uw verstand, en uit geheel uw kracht. En een⁸ tweede aan dit gelijk is: “Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.”

Vraag 133. *In welk woord gaf God allereerst Zijn Wet?*

Antwoord: In het woord: “Van de boom der kennis van goed van de kwaad zult gij niet eten.”

Vraag 134. *Maar is de Wet van de tien geboden niet uitsluitend voor de Joden?*

Antwoord: Er is geen mens of geen volk, dat de overtreding van deze woorden, hoe ook uitgelegd, niet afkeurt. En daarmee bewijzen al volken, dat het werk van deze Wet geschreven is in hun harten.

Romeinen 2: 1: 14 en 15: Daarom zijt gij niet te verontschuldigen, o mens! wie gij zijt, die

---

⁸ Naar het Grieks. (Vert.)

andere oordeelt. Want waarin u een andere oordeelt, veroordeelt gij uzelf. Want gij, die andere oordeelt, doet dezelfde dingen. Want wanneer de Heidenen, die de wet niet hebben, van nature de dingen doen, die van de wet zijn, deze, de wet niet hebbende, zijn zichzelf een wet; als die betonen het werk van de wet geschreven in hun hart en, hun geweten ook getuigende, en de gedachten onder elkaar hen beschuldigende, of ook ontschuldigende.

Vraag 135. *Wat is de hoofdsom van uw belijdenis ten opzichte van Gods geboden?*

Antwoord: Hetgeen de Apostel Paulus schrijft: "Ik kende de zonde niet dan door Wet. Want ook had ik de 'begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de Wet niet zeide: gij zult niet begeren." En: "Wij weten dat de Wet geestelijk is, maar ik ben vleselijk, verkocht onder de zonde." Rom. 7: 7 en 14.

Vraag 136. *Waartoe dient dus de Wet?*

Antwoord: Dat wij overtuigd worden van de macht van onze zonde.

Vraag 137. *Heeft dan God Zijn Wet en Zijn geboden niet gegeven, opdat wij, mensen, daarnaar zou doen?*

Antwoord: Gewis. Mozes zeide: de woorden, die ik tot spreek, zijn uw leven. Deut. 32: 47.

Vraag 138. *Hoe verstaat u dit?*

Antwoord: Dat, wanneer ik in het Woord Gods blijft, dat is, Zijn geboden bewaar, het Woord Zelf een duurzaam geluk hier en hiernamaals alreeds voor mij geschapen heeft. Want in Gods Woord is al gelukzaligheid voor mij besloten. Nehemia 9: 29.

Vraag 139. *Maar kan dan een mens, een zondaar, de geboden Gods opvolgen?*

Antwoord: Helemaal niet, hij maakt integendeel de overtredingen dagelijks meerder,

Vraag 140. *Waarom eist God dan van de mens iets, wat hij niet volbrengen kan?*

Antwoord: God wil het van de mens uit de volheid van Christus hebben; uit deze volheid schenkt Hij Zelf de mens, hetgeen Hij hem beveelt.

II Petrus 1:37: Gelijk ons zijn Goddelijke kracht alles, wat tot het leven en de Godzaligheid behoort, geschonken heeft, door de kennis Desgenen, die ons geroepen heeft tot heerlijkheid en deugd; door Welke ons de grootste en dierbare beloften geschonken zijn, opdat gij door dezelve van de Goddelijke natuur deelachtig zou worden, nadat gij ontvloten zijt het verderf, dat in de wereld is door de begeerlijkheid. En gij, tot hetzelfde ook al naarstigheid toebrenge, voegt bij uw geloof deugd, en bij de deugd kennis, en bij de kennis matigheid, en bij de matigheid lijdzaamheid, en bij de lijdzaamheid Godzaligheid, en bij de Godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen.

Vraag 141. *Hoe vatten wij mensen echter de Wet op?*

Antwoord: Wij behandelen de heilige Wet met dezelfde lichtsinnigheid, met dezelfde aanmatiging, als de kinderen Israëls, toen zij zeiden: "Alles wat de Heere gesproken heeft,

zullen wij doen”, terwijl wij niet indachtig zijn in welke dood wij liggen. Exod. 19: 8.

Vraag 142. *Wat is daarvan het gevolg?*

Antwoord: Wij zien aan de gehele geschiedenis van de Joden, dat God zulke aanmatiging niet ongestraft laat voorbijgaan; terwijl zij zichzelf voor rechtvaardig en vroom hielden, lieten zij zich door de profeten niet van ongerechtigheid overtuigen en bestraffen, en zo hielpen zij zichzelf in het verderf. Psalm 106; 2 Kron. 36.

Vraag 143. *Luistert het dan zo nauw met Gods Wet?*

Antwoord: Ja, zeker! Daarom betuigt ook de Apostel Paulus van Mozes, dat zelfs hij uitgeroepen heeft: “ik ben gans bevreesd en zeer bevende.” Hebr. 12:21.

Vraag 144. *Welke vrucht zal ons van Gods zijde daaruit ontspruiten wanneer wij voor de Wet Gods verschrikken, sidderen, beven, wegzinken?*

Antwoord: Dat de barmhartigheid Gods in Christus Jezus over ons komt, en God Zelf bij ons woning maakt te midden van ons onreinheden, Zelf ons Zich heiligt, en, zóals wij zijn, tot Zich opneemt in eeuwige gerechtigheid, terwille van het geslachte Lam, op Hetwelk God al onze zonden geworpen heeft.

Vraag 145. *Zullen wij dan op deze wijze met de Wet geheel in overeenstemming zijn?*

Antwoord: Gewis. Want daar geeft God Zijn Heilige Geest, die zijn vrucht met Zich brengt.

Vraag 146. *Mag dan zodanige vrucht geen dienst van mensenhanden zijn?*

Antwoord: Nee. Want alleen de Heilige Geest weet, hoe in de tien woorden van de Wet moet worden gewandeld. Wij hebben daarvan geen verstand. Wij leggen alles uit naar heidense, onrechtvaardige zedenleer en naar onze onbarmhartige eigenliefde, en niet naar Gods hart.

Vraag 147. *Wat is ons dus nodig?*

Antwoord: Dat de Heilige Geest ons drijve.

Vraag 148. *Mogen wij ons van de Wet ontslagen achten?*

Antwoord: Volstrekt niet. Gods Wet blijft eeuwig. En wij zijn in God gebonden en verplicht haar te houden tot op een tittel en een jota. Zo niet - wij worden getroffen door de vloek Gods, daarom mogen wij ook niets daarvan afdoen, ook niets daaraan toedoen.

Vraag 149. *Ik meen echter, dat de voorstelling van de apostelen zó is, dat de Wet voor ons afgeschafte is?*

Antwoord: Dat hebben de Apostelen nooit geleerd; wel echter hebben zij sterk erop aangedrongen, dat men de schaduwen en beelden van de Wet, b.v. de besnijdenis of de ceremoniële reiniging en heiliging niet naast Christus, of in de plaats van Christus zou stellen, om zich zo aan de Wet van de Tien geboden gelijkvormig te maken, of om zo met de Wet van de Tien geboden in overeenstemming te komen. Want de gehele Wet beoogt en bedoelt alleen Christus.

Vraag 150. *Welke strekking hadden dan de schaduwen en beelden van de Wet?*

Antwoord: De schaduwen en beelden waren een prediking van het al in het paradijs beloofde Zaad van de vrouw en hadden een einde toen Christus in het vlees gekomen was. In dit opzicht noemt de apostel de Wet een tuchtmeester tot Christus en voegt daaraan toe, dat, sedert het geloof gekomen is, wij niet meer onder de tuchtmeester zijn. Galaten 3: 23-25.

Vraag 151. *Was deze leer van de apostelen een nieuwe en bijzondere?*

Antwoord: Helemaal niet. Evenals de apostelen, hebben ook de profeten en het Israël Gods het vanoudsher verstaan. Wanneer wij lezen hoe de heiligen Gods Wet, geboden en rechten hebben liefgehad en geprezen, dan hebben wij dat zo te verstaan, dat zij de barmhartigheid, genade, liefde en trouw van God hebben geprezen, hoe Hij hen in Zijn Christus opgenomen en door Diens Geest in Zijn wegen en naar Zijn wil geleid heeft.

Vraag 152. *Was dit dan in de woestijn aan Israël onthouden?*

Antwoord: Zo weinig, dat integendeel Mozes met de prediking van Christus van de Sinai gekomen is, terwijl hij de Wet van de Tien woorden in een kist moest leggen. Vgl. Joh. 5: 46; Exod. 34.

Vraag 153. *Wat betekent dit?*

Antwoord: Deze kist of ark betekende Christus. In Hem was Gods wil, om de wil van God te doen. Hebr. 9.

Vraag 154. *Als nu echter Christus de wil van God gedaan en dus de Wet vervuld heeft, waarom moet dan nog de Wet voorgehouden worden?*

Antwoord: Omdat aanwezig moet zijn wat de Wet wil. Zo wordt de Wet ons voorgehouden, opdat wij in waarheid in Christus' gemeenschap zou bevonden worden, in welke gemeenschap alles voor ons voorhanden is.

Vraag 155. *Hebben wij dan de Wet als een spiegel te gebruiken, om daarin te zien hoever wij in de heiligmaking gevorderd zijn?*

Antwoord: Als een spiegel van de zonde hebben wij de Wet te beschouwen en ons alleen uit te strekken tot de "Heere onze gerechtigheid" en Hem vast te houden.

Vraag 156. *Maar mag de Wet naast Christus er niet bij genomen worden als leer van de zeden en van de heiliging?*

Antwoord: Volstrekt niet. De apostel Paulus stelt in dit opzicht de Wet voor als een man, bij wie wij de dood vruchten hebben gedragen, als een man die gestorven is en wie ook wij gestorven zijn in de dood van Christus. Zo hebben wij ons dan aan de andere Man, Christus, over te geven, bij wie wij Gode vrucht dragen, dat is, leven in overeenstemming met de Wet. Rom. 7: 16.

Vraag 157. *Waarom houdt de apostel ons dit voor?*

Antwoord: Omdat wij mensen menen, na het geloof met de Wet vooruit te kunnen

komen, hoewel zij geestelijk is, wij echter vleeselijk. Maar opdat wij de Wet zou bewaren, heeft Christus haar ons uit de hand genomen; dus zijn wij niet meer onder de heerschappij van de Wet, maar onder de heerschappij van de genade, en uit de volheid van deze genade wordt ons koninklijk geschonken wat goed en recht is in Gods ogen.

Vraag 158. *Zo houden wij dan de Wet volkomen?*

Antwoord: Wij doen niets goeds, waarbij wij niet zondigen; wij zijn echter volmaakt in Christus, volgens Gods genadige toerekening en bedekking in de volmaaktheid van Christus.

Vraag 159. *Wat is dus in korte woorden uw leer van de Wet?*

Antwoord: De Wet is de zichtbare plaatsvervangster Gods op aarde. Uit de Wet van de Tien woorden alleen kunnen wij zijn wil weten, en hebben daarnaar onze handel en wandel in te richten. De Wet moet dus hoog geëerd en gehandhaafd blijven in de gemeente. Maar, aangezien wij mensen en zondaren zijn, moeten wij geheel en al afstand gedaan hebben van onze waan dat wij ook slechts één enkel gebod van de Wet zouden kunnen vervullen, en moeten geheel in Christus gevonden zijn, opdat de Wet niet geschonden, maar in waarheid bij ons vervuld zij.

Vraag 160. *Wat is wel de gevaarlijkste dwaling ten opzichte van Gods Wet?*

Antwoord: Dat de mens meent, dat het er niet zo nauw op aan komt, en dat hij dan terwille van de buik, van ijdel genot en doorkomen, meent zoveel van de Wet te mogen afdoen, of daaraan toedoen, als met zijn omstandigheden overeenkomt, waarbij hij zich dan vleit met het geloof, met de barmhartigheid Gods en met de verdienste van Christus.

Vraag 161. *Hoe staat dan de ware gelovige tegenover de Wet?*

Antwoord. Hij heeft haar van harte lief. Want hij ziet daarin een keten van de trouwste beloften Gods en de heerlijkste handhaving, zowel van de eer Gods, als van zijn eigen heil. Daarom zichzelf prijs gevende, is het hem alleen om gerechtigheid te doen.

Tweede gedeelte.
Dat God, God is.

Vraag 162. *Wat wilt u daarmee zeggen, dat God, God is?*

Antwoord: Erkennende een mens, een zondaar, te zijn, laat ik God Zijn eer, dat Hij geen andere is, dan zoals Hij Zich mij in Zijn Woord bekend maakt.

Vraag 163. *Hoe heeft Hij Zich daarin bekend gemaakt?*

Antwoord: Als een rechtvaardig en rein God, in Wiens doen en uitspraken in het geheel geen onrecht is, maar enkel liefde tot ons, opdat het ons welga.

Vraag 164. *Hoe heeft Hij Zijn gerechtigheid geopenbaard?*

Antwoord: Daarin, dat Hij voor Zichzelf tot stand gebracht heeft, wat recht in zijn ogen is.

Vraag 165. *Waarom heeft Hij voor Zichzelf tot stand gebracht wat recht in zijn ogen is?*

Antwoord: Uit loutere genade en barmhartigheid voor mij, arm, verloren en verdoemelijk menskind, gelijk dit met Zijn heilig Wezen overeenkwam.

Vraag 166. *Wat is recht in Zijn ogen?*

Antwoord: Dat Zijn Wet opgericht, de zonde uit het midden weggedaan, en zo Zijn schepsel in gerechtigheid voor Hem gesteld zij.

Vraag 167. *Hoe heeft dan God Zijn Wet opgericht, de zonde uit het midden weggedaan en de mens in gerechtigheid voor Zich gesteld?*

Antwoord: In Zijn eniggeboren en geliefden Zoon Jezus Christus, onze Heere.

Vraag 168. *Waardoor?*

Antwoord: Door Zijn geboorte, getuigenis, dood, opstanding hemelvaart en inbezitneming van het Koninkrijk.

Van de geboorte van onze Heere Jezus Christus.

Vraag 169. *Hoe heetten de ouders onzes Heeren?*

Antwoord: *Jozef en Maria.*

Vraag 170. *Van welke stam en welk geslacht waren Zijn ouders?*

Antwoord: Van de stam Juda; Jozef van het geslacht van David uit Nathan naar Lucas 3, en Maria van het geslacht van David uit Salomo naar Matthëüs 1.

Vraag 171. *Is Jozef de ware vader van onze Heere?*

Antwoord: Nee, Jozef was de pleegvader van onze Heere.

Vraag 172. *Waarom gaf Hem God een pleegvader?*

Antwoord: Maria was met Jozef verloofd. Terwijl God haar haar weg, gelijk zij die als mens insloeg, liet gaan, zorgde Hij toch tevens daarvoor, dat Zijn Raad werd volbracht. Maar eerst, nadat de Heere geboren was, werd de echtverbintenis van Maria met Jozef voltrokken; - en zo is Gods wijze van doen, dat Hij Zijn weldaad voor de ogen van de mensen verbergt. Hij wil dat zij GELOOFD wordt.

Vraag 173. *Hoe is dan onze Heere geboren?*

Antwoord: Uit Maria - de maagd.

Vraag 174. *Waarom moest de Heere uit een maagd geboren worden?*

Antwoord: Dat heeft God al tevoren in het paradijs bepaald, toen Hij uitdrukkelijk een *Zaad van de vrouw* beloofde, en daarmee al kracht van de man buitensloot. Het behaagde God, na Adams overtreding, het heil te laten voortkomen uit het zwakke en onmogelijke.

Vraag 175. *Weet u daarvoor nog een ander getuigenis in de Schrift?*

Antwoord: Jesaja zegt met duidelijke woorden in hoofdstuk 7: 14: "Ziet, de maagd is zwanger en baart een Zoon en heet Zijn Naam Immanuël", dat is: "God met ons."

Vraag 176. *Op welke wijze werd deze belofte vervuld?*

Antwoord: De belofte van de Christus, aan David gegeven (2 Samuel 7), was neergelegd in Salomo. Uit diens nakomelingschap was geen mannelijke telg meer als erfgenaam van de kroon aanwezig; en in de volheid van de tijd bleef slechts de kroonerfgename Maria over, de dochter van Jacob volgens Matth. 1: 6. En zo moest uit haar, als maagd, de Beloofde voortkomen, indien althans Gods Woord zou vervuld worden.

Vraag 177. *Maar Maria wordt toch al tevoren Jozef's vrouw genoemd?*

Antwoord: zo heet zij naar de wet als zijn verloofde. Dat zij maagd was, daarvoor hebben wij, behalve haar eigen getuigenis tot de engel: "Hoe zal dit geschieden, daar ik geen man bekend heb, het onverdacht getuigenis van de Heilige Geest.

Mattheüs 1: 18 en 25: De geboorte van Jezus Christus was nu aldus: Want als Maria, Zijn moeder, met Jozef ondertrouwd was, eer zij samengekomen waren, werd zij zwanger bevonden uit de Heilige Geest. - En (Jozef) bekende haar niet, totdat zij deze haar eerstgeborenen Zoon gebaard had, en heette Zijn Naam Jezus. Vgl. Deut. 22: 23 en 24.

Vraag 178. *Maar is het niet tegen het gezond verstand, dat onze Heere uit de maagd geboren werd, zonder toedoen van de man?*

Antwoord: Nee. Want wanneer het verstand bij duizend andere dingen besluiten moet: "dat is Gods vinger", of: "dat kan God alleen", dan kan het ook wel besluiten, dat God machtig is geweest de maagd te laten baren.

Vraag 179. *Hoe is onze Heere door de maagd ontvangen en geboren?*

Antwoord: Door het komen van de Heilige Geest op haar en door de overschaduwing van de macht van de Allerhoogste.

Vraag 180. *Wat betekent het dat de Heilige Geest op Maria gekomen is?*

Antwoord: Dat de macht van de liefde Gods tot mij, arm verloren mens, op de maagd is gekomen, zodat zij geloofde het woord van de engel: "gij zult een zoon baren".

Vraag 181. *Waar staat dit geschreven?*

Antwoord: zo zegt Elisabeth tot Maria: "Zalig is zij, die geloofd heeft." Lucas 1: 45.

Vraag 182. *Hoe is mitsdien onze Heere ontvangen?*

Antwoord: De Heilige Geest heeft in de maagd het geloof verwekt en haar aan de hand van dit geloof⁹ laten ontvangen, toen zij het eeuwige Woord, hetzelfde Woord van de Vader, in hetwelk ook hemel en aarde geschapen zijn, in zich opnam.

Vraag 183. *Wat betekent het dat de kracht van de Allerhoogsten haar overschaduwde?*

Antwoord: Dat de macht van Hem, Die boven alles is, haar in staat stelde iets zo ongewoons en schijnbaar tegennatuurlijks te volbrengen.

Vraag 184. *Waarom moest onze Heere aan de hand van geloof ontvangen en geboren worden?*

Antwoord: Omdat Hij als de Heere uit de hemel op geen andere wijze Zich hier beneden in onze toestand bevinden kon, en in deze onze toestand niet kon komen, dan juist door het geloof, door hetwelk alleen alles rein en heilig blijft.

Vraag 185. *In welke toestand is onze Heere gekomen en in welke toestand was Hij dientengevolge hier?*

Antwoord: Gelijk geschreven staat: "Het 'Woord is vlees geworden", en: "Jezus de Christus is een in vlees gekomene."

Johannes 1: 14: En het 'Woord is vlees geworden, en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als van de Eengeborenen van den Vader), vol van genade en waarheid.

I Johannes 4: 2: Hieraan kent u de Geest van God: alle geest, die belijdt, dat Jezus Christus in het vlees gekomen is, die is uit God.

Vraag 186. *Wat betekent dit?*

Antwoord: Wij zijn vlees, dat is, niet Geest, Dus geheel van God vervreemd, de dood en de duivel toebehorende. In deze onze toestand verkeerde de Heere hier voor ons, en was nochtans in zover niet, wat wij waren, als Hij het "voor ons" deed, daar Hij als zodanig de Heere uit de hemel was.

Vraag 187. *Is God, of is de Vader mens geworden?*

Antwoord: Nee, het Woord is vlees geworden.

Vraag 188. *Maar het Woord was God?*

Antwoord: Het woord eens konings, is de koning zelf. Maar een koning kan zijn woord geen vlees laten worden. Dat heeft echter God wel kunnen doen.

---

⁹ In het Duits: "an diesem Glauben."

Vraag 189. *Hoe heeft God door de geboorte van onze Heere Jezus Christus de Wet opgericht?*

Antwoord: God heeft Zijn Zoon als de Tweede Adam op aarde gezonden, om datgene terecht te brengen, wat wij en Adam verdorven hadden, en Dus was het Gods wil, dat Hij “onder Wet” geworden is.¹⁰

Vraag 190. *Wat bedoelt u daarmee dat Gods Zoon “onder Wet” geworden is?*

Antwoord: Gods Wet moest gedaan en vervuld zijn, omdat zij van God is. In het woord “onder Wet” ligt uitgesproken, dat de Heere gekomen is in ons vlees en in onze zwakheid voor ons, terwijl wij, schoon tot de Wet verplicht omdat zij van God is, die Wet zo weinig doen, dat wij veeleer steeds aan het zichtbare de voorkeur geven. Aan dezelfde tweestrijd welke juist daaruit in ons ontstaat, aan dezelfde strijd overgegeven was onze Heere hier, om nochtans - hetgeen wij nooit hadden vermocht - de wil Gods te doen. En dat heeft Hij gedaan, niet alleen opdat deze wil gedaan zij, maar ook opdat wij van deze tweestrijd verlost en ondanks de tweestrijd, op gelijke wijze in Hem de wil Gods gedaan zou hebben.

Vraag 191. *Hoe heeft God door de geboorte van Christus de zonde uit het midden weggedaan?*

Antwoord: Omdat onze Heere in het vlees kwam, kwam Hij in onze toestand; daardoor heeft Hij onze toestand van de zonde opgeheven. Want als de Tweede Adam werd Hij door God “zonde” gemaakt voor ons en zo heeft Hij, het Lam Gods, de zonde van de wereld verzoend en weggenomen.

Johannes 1: 29: van de andere daags zag Johannes Jezus tot zich komende, en zeide: Zie het Lam Gods, dat de zonde van de wereld wegneemt!

Vraag 192. *Hoe heeft God door de geboorte van Christus de mens weer in gerechtigheid gesteld?*

Antwoord. Dewijl God juist Hem, die geen zonde gekend heeft, voor ons tot zonde gemaakt heeft, heeft Hij het gedaan, opdat Wij zouden geworden zijn gerechtigheid Gods in Hem. En zo verplaatste het komen van Christus in onze toestand, die zonde was, ons weer in de toestand in welke Adam oorspronkelijk was, van wie geschreven is: “de zoon van God.” Lucas 3: 38; 2 Cor. 5: 21.

Vraag 193. *Wat wil dat zeggen, dat wij “gerechtigheid Gods” zou geworden zijn?*

Antwoord: Dat wij in zulk een toestand zijn, welke naar Gods welbehagen, wil en Geest is.

Vraag 194. *Wat troost u dus de geboorte van Christus; Zijn gekomen-zijn in het vlees?*

Antwoord: Ik gevoel en bespeur wel, dat ik vlees ben; nochtans mag ik mij nu en voortaan daarop verlaten, dat, dewijl Hij in mijn toestand van de Vader wil gedaan heeft, Hij juist daardoor mij uit mijn toestand verlost heeft, en dat ik Gods wil doe wanneer ik dit voor gewisselijk waar houd. Want hij doet Gods werk, die gelooft, dat God Jezus gezonden heeft. Johannes 6:29: Jezus antwoordde en zeide tot hen: Dit is het werk Gods, dat gij gelooft in Hem, die Hij gezonden heeft.

---

¹⁰ In Gal. 4:4 en 5 staat er in het Grieks niet: “onder de Wet, maar: “onder Wet.” (Vert.)

Van het getuigenis onzes Heeren.

Vraag 195. Hoe heeft God door het getuigenis van Christus de Wet weer opgericht?

Antwoord: God heeft Zijn Geest op Hem laten rusten in welke Geest onze Heere door doen en leer de rechte kennis van God en de eigenlijke zin van Zijn Wet gehandhaafd heeft. Joh. 1: 32 en 33; Jesaja 61: 1.

Vraag 196. *Wat is de rechte kennis van God?*

Antwoord: Dat Hij, die hemel en aarde, en alles, geschapen heeft, de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, en Dus ook onze God en liefhebbende Vader in de hemelen is, van wie wij in Christus alles hebben, wat ons hier en hiernamaals nuttig is.

Vraag 197. *Welke gedachten koesteren wij dan uit onszelf van God?*

Antwoord: Uit onszelf vertrouwen wij Hem niet als onze Vader, veeleer zien wij Hem voor een God aan, voor wie wij ons hebben af te sloven, opdat Hij niet zuur kijke.

Vraag 198. *Wat is, volgens het getuigenis van de Heere, de bedoeling Gods met Zijn Wet?*

Antwoord: Te erkennen, dat wij, schoon verlorene en verdoemenswaardige mensen, in Christus bij God in genade zijn aangenomen, opdat wij in Zijn Wet zou wandelen, aan Zijn hand naar Zijn Geest, en niet naar ons goeddunken.

Vraag 199. *Welke ontvangst heeft dit getuigenis bij ons gevonden?*

Antwoord: Slechts tegenspraak had de Heere van ons, zondaren, te verduren. Hebreeën 12: 3: Want aanmerkt Deze, die zodanig een tegenspreken van de zondaren tegen Zich heeft verdragen, opdat gij niet verflauwt en bezwijkt in uw zielen.

Vraag 200. *Hoe leggen wij dan de Wet uit?*

Antwoord: Wij menen Godvruchtige, God alleen aanbeddende, Zijn Naam heiligende, beminnelijke, eerlijke, kuise, gehoorzame en ieder het zijne gevende mensen te zijn, en willen er niet van weten, dat wij het tegendeel zijn.

Vraag 201. En verder?

Antwoord: Wij verontschuldigen ons zoveel wij kunnen, wanneer wij eens onze verkeerdheid zijn bewust geworden; wij denken, dat het in orde is, als wij menen het weer goed gemaakt te hebben en houden steeds onze vroomheid staande.

Vraag 202. *Wat is echter, volgens het getuigenis van Christus, de ware handhaving van de Wet?*

Antwoord: Deze, dat men zodanige vroomheid, al heeft zij ook nog zulk een schijn, niet huldige, maar naar de Geest van de Wetgevers met de Wet omga, niet naar zichzelf vrage, maar naar God, en het Hem toevertrouwe, dat wij op deze wijze wel naar Zijn wil zullen zijn.

Vraag 203. *En wat is de Geest van de Wet?*

Antwoord: Reddende liefde, welke, waar het verlorene zich te gronde richten wil, zich aan

geen vormen stoort en van de schadelijke vormen afhelpt; welke echter, als zij kwaadwillig miskend wordt, zo beslist op de vormen staat tegenover diegenen, die ongeacht de onderwijzing, zich in hun eigenwaan met de vormen tegen de Geest handhaven willen.

Vraag 204. *Hoe heeft nu echter God door het getuigenis van Christus de zonde uit het midden weggedaan?*

Antwoord: De zonde ontstaat door verkeerde gezindheid ten opzichte van de Wet. Daar nu Christus door doen en leer ons de Geest van de Wet ook deelde, zo moest de verkeerde gezindheid ten opzichte van de Wet en haar verkeerde toepassing ophouden bij hen, die in Hem geloven.

Vraag 205. *En hoe heeft God ons door het getuigenis van Christus in gerechtigheid gesteld?*

Antwoord: Doordien de verkeerde gezindheid en toepassing ophield, moest noodzakelijk ten opzichte van de Wet bij ons een gezindheid ontstaan welke naar God is, en een toepassing van de Wet naar Geest.

Vraag 206. *Wat is de hoofdinhoud van het getuigenis van Christus, aangaande de mens, aangaande God en aangaande Zichzelf?*

Antwoord: Dat de mens, wat hij ook van zichzelf bewere, niets is; dat hij, hoe vroom, hoe wijs, hoe heilig, hoe geleerd, hoe bekwaam hij ook moge zijn, en wat hij ook van God ontvangen hebbe, toch God verlaat, er aan geeft en doodt, als God met Zijn getuigenis tot hem komt; dat echter God alleen rechtvaardig is, daar Hij ons alles, leven en zaligheid, in Christus Jezus uit genade schenkt. En eindelijk dat Christus alles in allen is, en dat wij in Hem weer tot God gebracht zijn.

Kolossensen 3: 11: Waarin niet is Griek en Jood, besnijdenis en voorhuid, Barbaar en Scyth, dienstknecht en vrije. Maar Christus is alles en in allen.

Colossensen 1: 20: En dat Hij, door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed Zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelf, hetzij de dingen, die op de aarde, hetzij de dingen, die in de hemelen zijn.

Vraag 207. *Wat troost u dit?*

Antwoord: Dat God Zichzelf in Christus aan mij, die Zijn vijand was, tot Zijn eeuwige vriend gegeven heeft, waarbij ik erken dat ik niets ben, en dat alles alleen zijn ontferming is.

Romeinen 5: 10: Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven.

II Corinthen 5: 19: Want God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende. En heeft het woord der verzoening in ons gelegd.

Vraag 208. *Welke bewijzen heeft onze Heere in Zijn getuigenis van deze ontferming gegeven?*

Antwoord: Ten eerste was het grootste bewijs dezer ontferming, dat Hij hier in het vlees was en onder ons woonde; voorts, dat de blinden ziende werden, de lammen wandelden, de melaatsen gereinigd werden, de doven hoorden, de doden opgewekt werden en de armen het Evangelie gepredikt werd. Zalig werd, die zich aan Hem niet ergerde. Wie tot Hem kwam, die wierp Hij niet uit. Overal schonk Hij vermoeiden en belasten vergiffenis

van zonden, nam aldus tollenaars en hoeren aan. Hij bewees aan allen goeds heeft alles welgemaakt. Matth. 11: 5 en 6; Joh. 6: 37; Matth. 11: 28; Matth. 9: 11.

Van de kruisdood onzes Heeren.

Vraag 209. *Wanneer is onze Heere gekruisigd en gestorven?*

Antwoord: Op een Vrijdag, onder de Romeinse Stadhouder Pontius Pilatus, toen Kájafas hogepriester was.

Vraag 210. *Voor wie is Christus gestorven?*

Antwoord: Voor mij en al zondaren, die anders niet weten waar elders wij leven vinden en vandaan halen moeten.

Vraag 211. *Hoe heeft God door de dood van Christus Zijn Wet gehandhaafd?*

Antwoord: Toen God Zijn eigen Zoon voor ons in de dood overgaf, heeft Hij openbaar gemaakt, dat de om onze overtreding naar Zijn Wet ons opgelegde doodstraf geen onrechtvaardige was. Want anders zou de rechtvaardige God Zijn Zoon niet voor ons hebben laten sterven.

Vraag 212. *En verder?*

Antwoord. Hij, hoewel Zoon, heeft uit hetgeen Hij leed, de gehoorzaamheid geleerd.¹¹ Hij is gehoorzaam geweest tot de dood; daarmee heeft God de gehoorzaamheid weer tot stand gebracht, die wij aan de Wet schuldig waren. Hebr. 5: 8; Filipp. 2: 8.

Vraag 213. *En ten derde?*

Antwoord: Zolang de dood heerste, kon de Wet niet bewaard worden bij de mensen. Deze dood heeft Hij teniet gedaan door Zijn dood. Rom. 5: 12; Jesaja 25: 8; Hebr. 2: 14; Openbaring 20: 14.

Vraag 214. *Ten vierde?*

Antwoord: Onze verhouding tot de Wet bracht ook dat of de Wet, of wij teniet gedaan moesten worden. Werd de Wet teniet gedaan, dan kon God niet God blijven, noch zijn gerechtigheid heerschappij voeren. En werden wij teniet gedaan, dan bleven wij in schuld en eeuwige verdoemenis. Zo heeft dan God de Wet daarin gehandhaafd en verheerlijkt, dat Christus Zich voor ons heeft laten teniet doen, toen Hij in de dood ging.

Jesaja 53: 12: Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen, en Hij zal de machtige als een roof delen; omdat Hij zijn ziel uitgestort heeft in de dood en met de overtreders is geteld geweest, en Hij veler zonden gedragen heeft, en voor de overtreders gebeden heeft.

Vraag 215. *Wat troost u dus de dood van Christus?*

Antwoord: zo lang Gods Wet niet verheerlijkt was, kon er van Gods zijde geen vrede op aarde zijn; nu echter door Christus' dood Gods Wet weer verheerlijkt is, kon Hij ook in

---

¹¹ In de grondtekst (Hebr. 5: 8) ontbreekt het lidwoord bij "Zoon" en staat het er bij "gehoorzaamheid. (Vert.)

mensen welbehagen hebben.

Romeinen 5: 10: Want indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door de dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven.

Vraag 216. *Maar waarom kon God, Die liefde is, de mensen niet genegen zijn, zonder dat aan Zijn gerechtigheid genoeg geschiedde?*

Antwoord: Vanwege Zijn Wet. Want gerechtigheid kan slechts in een weg, waarbij haar grondstellingen niet prijs gegeven worden, goedgeblijven en op de duur gelukkig maken. Gal. 4: 4 en 5.

Vraag 217. *In hoever was dan, tot verkrijging van het welbehagen Gods, de dood van Christus nodig?*

Antwoord: Daar wij naar het rechtvaardig oordeel Gods in de dood lagen, en dus eeuwig van God gescheiden waren, konden wij zonder schending van de uitspraak van Gods Wet niet tot God komen, tenzij deze dood in een weg van recht werd opgeheven, en dat kon slechts daardoor bereikt worden, dat Christus onze dood voor ons stierf. Rom. 5: 12.

Vraag 218. *Welke betekenis heeft dus de dood van Christus?*

Antwoord: Het is een dood van de boeting van, en een verzoening voor onze zonden. Rom. 5: 10; 1. Joh. 2: 2.

Vraag 219. *Hoe verstaat u dit?*

Antwoord: Het was helemaal niet een uitdelging of verzoening zoals bij ons mensen, plaats vindt, die elkaar wel vergeven maar de misdaad zelf niet kunnen wegnemen. Deze uitdelging van Gods zijde in Christus was zó, dat al het door ons verdorvene, geheel en al weer terechtgebracht werd, geheel in overeenstemming met de Wet Gods, zodat ook wij weer terechtgebracht werden. Het was een verzoening op zodanige wijze, dat Christus ons weer in Zich tot God gebracht heeft, en dat wij in Zijn genade begenadigd werden, zodat God over ons Zijn vriendelijk aangezicht liet lichten.

1 Petrus 2: 24: Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout, opdat wij, van de zonden afgestorven zijnde, van de gerechtigheid leven zouden: door Wiens striemen gij genezen zijt.

1 Petrus 3: 18: Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardige, opdat Hij ons tot God zou brengen.

Vraag 220. *Wat is Gods toorn?*

Antwoord: Haat en tegenzin tegen alles wat Hij niet zo vindt, als Hij het geschapen heeft.

Vraag 221. *Hoe kan zulk een haat bij God aanwezig zijn?*

Antwoord: Juist omdat God een heilig en rechtvaardig Wezen is, kan Zijn oog niet met welgevallen rusten op een wereld, die anders is als Hij ze geschapen heeft, en zich anders beweegt dan Hij het bepaald heeft.

Vraag 222. *Hoe hebben wij dan nu redding van deze toorn?*

Antwoord: Alleen in Christus, de eerstgeborene aller creaturen (Col. 1: 15), door Wie alles

herschappen en naar Gods bevel weer opgericht is.

Romeinen 5: 9: Veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door Zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van de toorn.

I Thessalonicenzen 1: 10: En Zijn Zoon uit de hemelen te verwachten, welke Hij uit de doden verwekt heeft, namelijk Jezus, die ons verlost van de toekomstige toorn.

Vraag 223 *Hoe is dit geschied?*

Antwoord: Door vrede te maken door het bloed Zijns kruises door Zichzelf. Coloss. 1: 20.

Vraag 224. *Waarom echter door Zijn dood?*

Antwoord: Omdat wij al in de dood en dientengevolge onder de rechtvaardige toorn Gods lagen, konden wij slechts in Hem, de Eerstgeborene uit de doden, weer uit onze dood te voorschijn komen.

Vraag 225. *Is de toorn Gods daarmee in het algemeen opgeheven?*

Antwoord: Nee, wie de weldaad van Christus verwerpt en zich Hem niet overgeeft, op hem blijft de toorn Gods, gelijk voortdurend deze toorn openbaar wordt van de hemel over al goddeloosheid van de mensen, die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden. Joh. 3: 36; Rom. 1: 18.

Vraag 226. *Hoe is door de dood van Christus de zonde uit het midden weggedaan?*

Antwoord: Daar Hij was, wat wij waren, een mens in onze plaats, heeft Hij onze zonden, onze afval van God, onze vijandschap en ons tegenstreven tegen God en onze verdraaidheid in Zijn lichaam op het kruis gedragen, aan hetwelk Hij daarvoor leed en stierf. Want wat Hij gestorven is, dat is Hij vanwege de zonde gestorven. I Petrus 2: 24; Rom. 6: 10.

Vraag 227. *Waarom echter aan een kruis?*

Antwoord: Om voor ons in Zichzelf te bekennen het schandelijke en vervloekte van ons gedrag tegenover God, Die onuitsprekelijk goed is en ons slechts goed wil doen. In die zin heet het ook dat Hij een vloek geworden is voor ons.

Hebreeën 12: 2: Ziende op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus; Welke, voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen, en schande veracht, en is gezeten aan de rechterhand van de troons van God.

Galaten 3: 13: Christus heeft ons verlost van de vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt!

Vraag 228. *Wat was daarvan het gevolg?*

Antwoord: Dat onze schande, smaad en vloek, of het schandelijke, smaadvolle en vloekwaardige van ons gedrag jegens God, langs die weg door God van ons weggenomen werd. Want aan het vlees van Christus werd de zonde in haar ware gedaante openbaar en door God gevonnist.

Romeinen 8: 3: Want hetgeen voor de Wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zedende in gelijkheid van het zondige vlees, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees.

Vraag 229. *Wat verkregen wij vervolgens daardoor nog meer?*

Antwoord: Verlossing of kwijtschelding van zonden in Zijn bloed.

Colossensen 1: 14: In Welke wij de verlossing hebben door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de zonden. Vgl. Ef. 1: 7,

I Johannes 1: 79: Maar indien wij in het licht wandelen, gelijk Hij in het licht is, zo hebben wij gemeenschap met elkaar, en het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde. Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij onszelf, en de waarheid is in ons niet. Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van al ongerechtigheid.

Vraag 230. *Is dit "in Zijn bloed" letterlijk op te vatten?*

Antwoord: Ja, gewis.

Vraag 231. *Hoe dan?*

Antwoord: Opdat wij van onze zonden verlost zouden zijn en in het leven Gods opgenomen zouden worden, moest ons leven weggedaan zijn. Daar nu het leven, dat is de ziel van de mens, in het bloed is, zo heeft ook Christus voor ons Zijn bloed vergoten en daarmee ons leven op de aarde uitgegoten.

Leviticus 17 11: Want de ziel van het vlees is in het bloed; daarom heb Ik het u op het altaar gegeven, om over uw zielen verzoening te doen. Want het is het bloed, dat voor de ziel verzoening zal doen. Jesaja 53.

Vraag 232. *Hoe heeft ons God Dus door de dood van Christus weer in gerechtigheid voor Zich gesteld?*

Antwoord: Evenals degene, die in de macht van de vijand of in slavernij is, door een losgeld weer vrijgekocht wordt, zo gaf Christus Zichzelf als losgeld, om ons goddelozen te bevrijden van de macht van de duivel en van al zonde, en zo heeft God door Hem, de Rechtvaardige, Die Zijn leven in de dood gegeven, en ons onrechtvaardige tegen Zich uitgewisseld heeft, ons rechtvaardig, heilig en onstraffelijk voor Zich gesteld.

I Petrus I: 18 en 19: Wetende dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uw ijdele wandeling, die u van de vaders overgeleverd is, maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam.

Efeze 1: 7: In Welke wij hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de misdaden, naar de rijkdom van Zijn genade. Mattheüs 20: 28: Gelijk de Zoon van de mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen, en zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen. Hebreëen 2: 14 en 15: Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden, opdat Hij door de dood teniet doen zou dengene, die het geweld van de dood had, dat is, de duivel. En verlossen zou al degenen, die met vreze van de dood, door al hun leven, van de dienstbaarheid onderworpen waren. Jesaja 53: 11: Om de arbeid van Zijn ziel zal Hij het zien en verzadigd worden; door zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken. Want Hij zal hun ongerechtigheden dragen.

Colossensen 1: 22: Nu ook verzoend, in het lichaam Zijns vleses, door de dood, opdat Hij u zou heilig en onberispelijk en onschuldig voor Zich stellen.

Vraag 233. *Wat was de beweegreden voor de dood van Christus?*

Antwoord: Zijn eigen, vrij besluit uit liefde tot Zijn Vader en tot ons. “Ik heb lust, o Mijn God”, zo spreekt Hij, “om Uw welbehagen te doen, en uw Wet is in het midden Mijns ingewands.” En nogmaals: “Niemand neemt Mijn leven van Mij, maar Ik leg het van Mezelf af; Ik heb macht het af te leggen en heb macht het opnieuw te nemen. Dit gebod heb Ik van Mijn Vader ontvangen.” Hebr. 10: 5; Psalm 40: 8 en 9; Joh. 10: 18.

Vraag 234. *Hoe hebt gij in het algemeen het lijden en sterven van onze Heere te beschouwen?*

Antwoord: Als een duidelijk bewijs van deze beide stukken:

Ten eerste wat ONS betreft, dat wij, in welke stand wij ons ook bevinden, en hoe wij ons ook beroemen mogen, daarin Gode welgevallig en plichtsgetrouw te verkeren, zo weinig hart hebben voor Gods barmhartigheid, dat wij veeleer uit loutere eigengerechtigheid en vijandschap tegen Zijn genade en liefde, al ons heil bespuwen, met hoon en smaad en smarten overladen, en aan het kruis slaan.

Ten tweede, wat GOD betreft, dat Hij door de dood Zijns Zoons ons in Zijn leven ingezet, van de eeuwige verdoemenis en zonde verlost, en in zijn gerechtigheid gesteld heeft uit loutere liefde tot ons en uit eeuwige genade, zonder iets daarvan voor Zichzelf te hebben.

Vraag 235. *Waarom is Christus begraven geworden?*

Antwoord: Christus werd begraven, opdat wij met al onze zonden, met al werken des vleses, in Hem van de aarde zouden weggenomen en met de aarde zouden gelijk gemaakt zijn.

Vraag 236. *Waar was dan de Heere toen Hij in het graf lag?*

Antwoord: In de hel¹² en in de macht van de duivel. Hand. 2:27 en 31; Hebr. 2: 14.

Vraag 237. *Waarom bleef Hij tot de derden dag in het graf?*

Antwoord: Omdat op de derden dag de verderving zou begonnen zijn.

Vraag 238. *Waarom kon Christus de verderving niet zien?*

Antwoord: De hel en de duivel konden Hem niet houden, omdat Hij de Heilige Gods was, die niet voor eigen schuld in het graf lag. Want zo spreekt David van Hem: “Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten, Gij zult niet toelaten dat uw Heilige de verderving zie.” En opnieuw staat geschreven: “Hij zal ons na twee dagen levend maken, op de derden dag zal Hij ons doen verrijzen, en wij zullen voor Zijn aangezicht leven.” Hand. 2: 31; Ps. 16: 10; Ps. 71: 20; Hosea 6: 2.

Vraag 239. *Is Christus wellicht, gelijk beweerd is, ter hel nedergedaald om daar de geesten te prediken?*

Antwoord: Volstrekt niet. Het verkeerd uitgelegde woord “gevangenis” van 1 Petrus 3: 19 ziet op het tijdperk van 120 jaren, aan Noach’s tijdgenoten gegeven, welk tijdperk voor hen een “bewaring” was tot hun bekering. En in Hoofdstuk 4: 6 bedoelt de apostel dat de doden het Evangelie is verkondigd toen zij nog leefden. Vgl. Hebr. 2: 15.

---

¹² Bedoeling is niet duidelijk. Christus’ ziel was in het Paradijs

Van de opstanding onzes Heeren.

Vraag 240. *Wat bewerkte de Heere door Zijn opstanding?*

Antwoord. Hij verbrak het rijk van de duivel en verloste ons uit Zijn macht, ons, die gedurende heel ons leven door vreeze van de dood, aan Zijn dienstbaarheid onderworpen waren.

Hebreeën 2: 14 en 15: Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelver deelachtig geworden, opdat Hij door de dood teniet doen zou dengene, die het geweld van de dood had, dat is, de duivel, en verlossen zou al degenen, die met vreeze van de dood, door al hun leven, van de dienstbaarheid onderworpen waren.

Vraag 241. *Hoe heeft men dat te verstaan, dat Christus Zelf het leven opnieuw aangenomen heeft, daar er toch geschreven staat, dat God Hem van de doden opgewekt heeft? Rom. 10: 9.*

Antwoord: Christus is opgestaan in de macht van het gebod hetwelk Hij daartoe van de Vader ontvangen had; door Zijn geloof aan dit gebod nam Hij het leven weer, en de Vader deed naar dit geloof.

Vraag 242. *Wat betekent dat Christus van doden opgewekt is?*¹³

Antwoord. Hij was vrijwillig in het midden van ons, doden, zowel van hen, die in de graven liggen, als van hen, die in hun zonden en overtredingen het bewijzen, dat zij ook doden zijn. Uit zulke doden stond Hij op.

Hebreeën 13: 20 en 21: De God nu van de vredes, die de groten Herder der schapen, door het bloed van de eeuwige Testaments, uit de doden heeft wedergebracht, namelijk onze Heere Jezus Christus, Die volmake u in alle goed werk, opdat gij Zijn wil moogt doen; werkende in u hetgeen voor Hem welbehagelijk is, door Jezus Christus.

Efeze 2: 5: Ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft (God) ons levend gemaakt met Christus.

Vraag 243. *Hoe is Hij de Eerstgeborene uit de doden? Coloss. 1: 18.*

Antwoord: Zijn levend-geworden-zijn brengt voor ons, doden, een nieuwe geboorte, een nieuwe schepping tot stand, in welke wij uit de dood nieuwgeboren zijn uit God. Van deze geboorte is Hij de Eerste, en Hij draagt de sleutel van de hel en van de dood, zodat niemand daarin kan terugvallen, behalve hij, die de weldaad van Christus verwerpt.

II Corinthen 5: 17: Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden.

Openbaring 1: 18: Ik ben dood geweest, en zie, Ik ben levend in alle eeuwigheid en Ik heb de sleutels van de hel en van de dood.

Vraag 244. *Hoe heeft God door de opstanding van Christus Zijn Wet weer opgericht?*

Antwoord: Gods Wet bedoelde onze dood niet, maar het behoud van ons leven; aan de Wet was dus niet genoeggedaan, zo wij niet tot een nieuw en eeuwig leven terugkeerden; tot dit leven voerde Christus ons terug in Zijn opstanding.

Mattheüs 19: 17b: Maar wilt gij in het leven ingaan, onderhoud de geboden.

---

¹³ In het Grieks staat er gewoonlijk: "uit doden opwekken."

Romeinen 6: 23: Want de bezoldiging van de zonde is de dood, maar de genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus, onze Heere,

I Johannes 5: 11: En dit is het getuigenis, namelijk dat ons God het eeuwige leven gegeven heeft: en dit leven is in Zijn Zoon.

Johannes 6: 57: Gelijkerwijs Mij de levende Vader gezonden heeft, en Ik leef door de Vader, zo die Mij eet, die zal leven door Mij.

Vraag 245. *Hoe heeft nu God door de opstanding van Christus de zonde teniet gedaan?*

Antwoord: Ons gescheiden-zijn van God was de prikkel voor ons zondigen. Want dat wij ons met onze uitlegging van de Wet in een rechte verhouding tot God wilden brengen, dat is voor ons de prikkel van de zonde en aller zonden bron; aangezien Christus ons nu tot God heeft gebracht, is het met de bekoring gedaan en is de prikkel van de zonde vernietigd. Rom. 7.

Vraag 246. *En verder?*

Antwoord: Van de verkeerde uitlegging van de Wet hebben wij de macht tot de zonde gegrepen; sedert wij echter in de opstanding van Christus de Wet verstaan naar Geest, is de macht van de zonde gebroken.

Vraag 247. *Wat nog meer?*

Antwoord: Christus heeft alles gedaan ter eer Gods; wat Hij nu leeft, dat leeft Hij Gode. Gelijk wij nu in Hem Gode levend geworden zijn, zo kan zonde in dit nieuwe leven niet meer heersen. Rom. 6.

Vraag 248. *Hoe heeft God door de opstanding van Christus ons weer in gerechtigheid voor Zich gesteld?*

Antwoord: Christus is niet voor Zichzelf opgewekt, omdat Hij niet voor Zichzelf stierf, maar wij zijn met Hem opgewekt. Hij zou echter niet opgewekt zijn, als Hij niet de gerechtigheid had aangebracht. Gelijk Hij nu echter voor God is, zo ook wij in Hem.

Eféze 2: 5 en 6: Ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft (God) ons levend gemaakt met Christus (uit genade zijt gij zalig geworden), en heeft ons ook opgewekt, en heeft ons ook gezet in de hemel in Christus Jezus.

I Johannes 4: 17: Hierin is de liefde bij ons volmaakt, opdat wij vrijmoedigheid mogen hebben in de dag van de oordeels, namelijk dat, gelijk Hij is, wij ook zijn in deze wereld.

Vraag 249. *Wat troost u de opstanding van Christus nog meer?*

Antwoord: Ik heb in de opstanding van Christus een zeker onderpand, dat ook mijn dood lichaam eenmaal zal opgewekt worden door de macht van Christus.

Romeinen 8: 11: En indien de Geest Desgenen, die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door Zijn Geest, die in u woont.

Van de hemelvaart van onze Heere Christus.

Vraag 250. *Hoe heeft God door de hemelvaart van Christus Zijn Wet weer opgericht?*

Antwoord: Het einddoel van de Wet is Gods heerlijkheid en onze heerlijkheid in God. Gelijk nu de Zoon in onze plaats de Vader verheerlijkt heeft door Zijn werk, dat Hij Hem hier op aarde te doen gaf, zo heeft ook de Vader de Zoon verheerlijkt door Zijn lijden, sterven en opstanding en daardoor dat Hij Hem tot Zich nam en ons in Hem.

Hebreeën 2: 9 en 10: Maar wij zien Jezus met heerlijkheid en eer gekroond. Die een weinig minder dan de engelen geworden was, wegens het lijden van de dood, opdat Hij door de genade Gods voor al de dood smaken zou. Want het betaamde Hem, om welke alle dingen zijn, en door welke alle dingen zijn, dat Hij, veel kinderen tot de heerlijkheid leidende, de oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zou heiligen.

Johannes 17: 4 en 5: Ik heb U verheerlijkt op de aarde; Ik heb voleindigd het werk, dat Gij Mij gegeven hebt om te doen. En nu verheerlijk Mij, Gij Vader! bij Uzelf, met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was.

Vraag 251. *En hoe werd de zonde daardoor uit het midden weggedaan?*

Antwoord. Hij is opgevaren in de hoogte en heeft gaven ontvangen om uit te delen onder de mensen. Efeze 4: 8.

Vraag 252. *Welke gaven?*

Antwoord: Apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars, en alles wat Christus ingesteld heeft tot opbouwning van Zijn gemeente, opdat een iegelijk in zijn roeping opwasse, om alles aan de hand van het geloof te doen. Efeze 4: 11.

Vraag 253. *En hoe heeft God door Christus' hemelvaart ons weer in gerechtigheid voor Zich gesteld?*

Antwoord: Sinds hier alles van de ijdelheid onderworpen is, was hier op aarde geen vrucht van de heiligheid meer te vinden; nochtans moest de mens zulke vrucht brengen; zij kon echter slechts van de hemel afdalen. Daarom voer Christus ten hemel en nam ons in en met Zich daarin op, opdat wij, schoon hier beneden in het vlees, in Hem gezegend zou zijn met al hemelse goederen.

Romeinen 8: 20: Want het schepsel is van de ijdelheid onderworpen, niet gewillig, maar om diens wil, die het van de ijdelheid onderworpen heeft, op hoop ...

Efeze 1: 3: Gezegend zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, die ons gezegend heeft met al geestelijke zegening in de hemel in Christus.

Van de beërving van het Koninkrijk door onze Heere.

Vraag 254. *Wat wilt u daarmee zeggen, dat Christus het Koninkrijk in bezit genomen heeft?*

Antwoord: Dat, dewijl Hij de Zoon, als een getrouwe Knecht in onze plaats, de wil Zijns Gods gedaan heeft, de Vader Hem al macht gegeven heeft in hemel en op aarde, Hem dus alles heeft laten beërven. Matth. 28: 18.

Vraag 255. *Welke macht heeft mitsdien Christus in de hemel?*

Antwoord. Hij beschikt over alles wat van de Vader is, opdat ook diegenen, die het getuigenis van Christus gehoorzaam zijn, alles beërven in zijn heerschappij.

Vraag 256. *En wat is van de Vader?*

Antwoord: Genade, blijdschap, vrede en gerechtigheid in de Heilige Geest.

Vraag 257. *Welke macht heeft Christus op aarde?*

Antwoord: Macht over al koninkrijken, tronen, heerschappijen en al het zichtbare, opdat dit alles ook werke tot de belijdenis: alle vlees is gras, en God alleen een God van al zaligheid.

Colossensen 1: 16: Want door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn, hetzij tronen, hetzij heerschappijen, hetzij Overheden, hetzij Machten: alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen.

Efeze 1:20-22: (Naar de werking van de sterkte van Zijn macht) die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij Hem uit de doden heeft opgewekt. En heeft Hem gezet tot Zijn rechterhand in de hemel; verre boven al Overheid, en Macht, en kracht en heerschappij, en al naam, die genaamd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomst. En heeft alle dingen zijn voeten onderworpen, en heeft Hem van de gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen.

Vraag 258. *Hoe regeert Christus in de hemel?*

Antwoord: Als de Gekruisigde in Wiens bloed vergeving is voor alle zonde, en als Hoofd, Voorspraak en Bestuurder van Zijn gemeente, om haar aan de hand van de Heilige Geest door handhaving van het Woord des geloofs en van de gerechtigheid bij de verworven verlossing te bewaren. Openb. 1.

Vraag 259. *Hoe regeert Christus op aarde?*

Antwoord: Als de verheerlijkte Heere en Heiland, om teniet te doen alles wat zich tegen Zijn Woord verheft, en ons tegen van de duivel macht en list te behoeden, ook ons door al nood en dood heen te helpen, en ons tot eer te brengen, in zoverre wij ons aan Zijn Woord vastklemmen; ook zendt Hij immers zijn heilige engelen uit ten dienste van hen, die de zaligheid beërven zullen.

II Thessalonicensen 2: 8: En alsdan zal de ongerechte geopenbaard worden, denwelke de Heere verdoen zal door de Geest Zijnsmonds, en teniet maken door de verschijning van Zijn toekomst.

Romeinen 16: 20: En de God van de vredes zal de Satan haast onder uw voeten verpletteren.

II Timotheus 4: 18: En de Heere zal mij verlossen van al boos werk, en bewaren tot Zijn hemels koninkrijk, denwelke zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen..

Hebreeën 1:14: Zijn zij (de engelen) niet al gediensgeesten, die tot dienst uitgezonden worden, om dergenen wil, die de zaligheid beërven zullen?

Vraag 260. *Met welke woorden leert ons de Schrift, dat Christus het Koninkrijk in bezit genomen*

heeft?

Antwoord: Dat Hij Zich gezet heeft ter rechterhand van de Majesteit in de hemelen.

Vraag 261. *Hoe hebt u dat te verstaan?*

Antwoord: Dat in Hem, Christus Jezus, de Mens in onze plaats, al volheid Gods in de hemelen is, om Zijne, in zijn overwinning versierde, Kerk daarmee te vervullen en elke tegenstand daardoor teniet te doen.

Kolossensen 2: 9: Want in Hem woont al volheid van de Godheid lichamelijk.

Psalm 110 3: Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag uwer heirkraft, in heilig sieraad; uit de baarmoeder van de dageraads zal U de dauw uwer jeugd zijn.

Vraag 262. *Hoe heeft nu God, doordat Christus Zich ter Rechterhand Gods gezet heeft, Zijn Wet opgericht?*

Antwoord: De Wet wil, dat wij met onze God heersen en over hemel en aarde beschikken. Wij hebben deze Wet veracht en ons onder de heerschappij van de duivel begeven. Christus heeft als mens in onze plaats voor Zich deze beschikking weer verworven, opdat wij met Hem deze heerschappij weer zou deelachtig zijn.

Hebreeën 2: 8: alle dingen hebt u onder zijn voeten onderworpen. Want daarin, dat Hij hem alle dingen heeft onderworpen, heeft Hij niets uitgelaten, dat hem niet onderworpen zij; maar nu zien wij nog niet, dat hem alle dingen onderworpen zijn.

Openbaring 20: 6: Zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding; over deze heeft de tweede dood geen macht, maar zij zullen priesters van God en Christus zijn, en zij zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren.

Vraag 263. *En hoe is daardoor de zonde weer uit het midden gedaan?*

Antwoord: Dat is juist de zonde, dat wij de heerschappij waarin God ons gesteld heeft, hebben prijs gegeven; omdat God echter zijn Christus verhoogd heeft tot deze heerschappij, bewaart Hij ons ook daarin, dat dit prijs geven niet meer plaats vindt.

Vraag 264. *En hoe heeft God door het zitten van Christus ter rechterhand Gods de mens weer in gerechtigheid voor Zich gesteld?*

Antwoord: Daardoor, dat God aan Christus de regering over mensen heeft overgegeven, en zijn regering is een regering van kwijtschelding van zonden en van gerechtigheid.

Handelingen 17: 31: Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welke Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen, door een man, die Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.

Vraag 265. *Hoe regeert Christus?*

Antwoord: Met gerechtigheid en trouw, zodat al ellendigen en bedrukten getroost en doorgeholpen, daarentegen al antichristen gestraft worden.

Vraag 266. *Waardoor regeert Hij?*

Antwoord: Door Zijn Woord en Geest.

Vraag 267. *Hoe lang?*

Antwoord: Tot aan het einde van de wereld. Want zo lang wil Hij met ons zijn. Matth. 28: 20.

Vraag 268. *Welke is de laatste vijand welke Hij zal teniet doen?*

Antwoord: De dood. I Cor. 15: 26.

Vraag 269. *En wat zal daarna zijn?*

Antwoord: Het einde, wanneer Hij zal teniet gedaan hebben al heerschappij, macht en kracht, als Hij zal overgegeven hebben het Koninkrijk aan God de Vader, opdat God zij alles in allen. I Cor. 15: 24.

Vraag 270. *Welke namen draagt de Heere in de Schrift?*

Antwoord: Zeer veel en menigvuldige namen, welke des te liefelijker en troostvoller zijn, als zij slechts dat uitspreken wat Hij werkelijk voor ons is. Ook weet Hij, al naar onze omstandigheden, noden en behoeften, deze zijn namen te handhaven.

(Zie in het aanhangsel het alfabetisch register van de Namen.)

Vraag 271. *Zeg mij de hoofdinhoud van de hele raad Gods in Christus?*

Antwoord: Ten eerste: aan de Wet is genoeg gedaan door de dood van de Zoons Gods, en dientengevolge heeft de duivel zijn recht op ons verloren.

Ten andere: Wij zijn in de opstanding van Christus, aan de hand van de Geest Gods, in Christus met de Wet in overeenstemming gebracht en dus verlost van de heerschappij van de zonde en zijn dienstknechten Gods geworden.

En ten derde: ten onderpand, dat God in Christus dit alles voor ons gedaan heeft, wordt ons gegeven de belofte van Zijn Geest, door Welke wij ook van alle beloften Gods ter zaligheid voor dit en voor het toekomstige leven verzekerd worden.

Vraag 272. *En hoe heet de openbaring van deze raad Gods in Christus Jezus?*

Antwoord: Het evangelie van de volzalige God.

Vraag 273. *Wat is dus het evangelie?*

Antwoord: Een blijde boodschap van de genade voor mij, die mij mens gevoel. Een volheid van beloften Gods, welke Ja, en Amen zijn in Christus Jezus onze Heere. 2 Cor. 1: 20.

Vraag 274. *Noem mij deze beloften in een Schriftwoord.*

Antwoord: zo spreekt God: "Ik zal rein water op u sprengen, en u zult rein worden; van al uw onreinheden en van al uw drekgoden zal Ik u reinigen. En Ik zal u een nieuw hart geven en zal een nieuwe geest geven in het binnenste van u, en Ik zal maken, dat gij in mijn inzettingen zult gewandeld, en mijn rechten zult gehouden en daarnaar zult gedaan hebben." Ezechiel 36: 25-27; (naar de Griekse vertaling van het O. T.

En: "Mijn knecht David zal hunlieder vorst zijn tot in eeuwigheid." Ezechiël 37: 25.

Derde gedeelte.

Dat God Zijn beloften ook aan mij vervult.

Vraag 275. *Waaruit weet u dat God zulke beloften ook aan u vervult?*

Antwoord: Uit de Heilige Schrift en uit de ervaring.

Vraag 276. *Hoe weet u dat uit de Heilige Schrift?*

Antwoord: Ik lees in de Heilige Schrift de namen van hen voor wie Zijn beloften gelden.

Vraag 277. *En welke zijn dan hun namen?*

Antwoord: Mens, zondaar. En dat is ook juist mijn naam.

Vraag 278. *Waar is dan uw naam uitgedrukt?*

Antwoord: Ten eerste staat er geschreven: "Gij nu, o mijn schapen, schapen van Mijn weide, gij zijt mensen, maar Ik ben uw God, spreekt de Heere Heere." Voorts: "dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaren zalig te maken, van welke ik een voornaamste ben." Ezechiël 34: 31; I Timoth. 1: 15. (Naar het Grieks.)

Vraag 279. *En hoe weet u dit uit de ervaring?*

Antwoord: Daaraan, dat God bij mij in al bekommernissen Zijn Woord zeer getrouw vervult, dat Hij de ellendigen heerlijk helpt, ook mij door Zijn beloften rust geeft.

Vraag 280. *Welke rust?*

Antwoord: Dat ik Hem kenne als mijn God, die mijn zonden genadig is, en maakt, dat ik overeenkomstig Zijn Wet ben.

Vraag 281. *Waarom kent u de Heere als zodanig?*

Antwoord: Daaraan dat Hij Zijn Woord bij mij vervult: "Ik zal mijn Wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven, en hun zonden en hun ongerechtigheden wil Ik helemaal niet meer gedenken." Jerem. 31: 33 en 34; Hebr. 8: 10 en 12.

Vraag 282. *Kunt u dan zonder deze kennis van God geen rust hebben?*

Antwoord: Nee, ik kan onmogelijk rust hebben zonder een goed geweten tot God, en dat kan alleen dan bij mij zijn, wanneer ik weet, dat ik in overeenstemming ben met Gods Wet. De zonde daarentegen brengt treurigheid en onrust teweeg. Hebr. 10: 22; Gen. 10: 6.

Vraag 283. *Is een goed geweten tot God volstrekt nodig?*

Antwoord: Ja. Want hoe zou ik vrede met God hebben, wanneer enige ongerechtigheid een scheiding maakte tussen mij en God?

Vraag 284. *Door wie hebt u vrede bij God?*

Antwoord: Door Jezus Christus, onze Heere. Rom. 5: 1.

Vraag 285. *Wanneer hebt u vrede bij God?*

Antwoord: *Wanneer ik geloof, dat ik voor God rechtvaardig, of in overeenstemming met Zijn Wet ben.*

Vraag 286. *Hoe bent u rechtvaardig voor God?*

Antwoord: Overeenkomstig het Woord: “Zijn maaksel zijn wij, geschapen in Christus Jezus op goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden gewandeld hebben.” Efeze 2: 10 (naar het Grieks).

Vraag 287. *Wat is dat: “rechtvaardig zijn voor God”, of: “in overeenstemming zijn met Zijn Wet”?*

Antwoord: Zich in die toestand bevinden, dat de Wet niet tegen ons is. I Timoth. 1: 9; Gal. 5: 23.

Vraag 288. *Wanneer is de Wet niet tegen ons?*

Antwoord: Wanneer de vrucht van de Geest bij ons is. Gal. 5: 18.

Vraag 289. **Wat is de vrucht van de Geest?**

Antwoord: Liefde, blijdschap, vrede. lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid. Gal. 5: 22.

Vraag 290. *Waarom heet zij vrucht van de Geest?*

Antwoord: Omdat zij aanwezig is, wanneer wij aan de hand van de Geest wandelen. Gal. 5: 16 en 25.

Vraag 291. *Wat is “wandelen aan de hand van de Geest”?*

Antwoord: Zichzelf verloochenen en Gods wil zonder acht te geven op al het zichtbare.

Vraag 292. *Wat is de hoofdzaak van de wil Gods?*

Antwoord: Dat wij geloven. I Joh. 3: 23: “En dit is Zijn gebod: dat wij geloven in de naam van Zijn Zoon Jezus Christus, en elkaar liefhebben, gelijk Hij ons een gebod gegeven heeft.”

Vraag 293. *Wat is geloof?*

Antwoord: Dat ik mij onvoorwaardelijk onderwerp aan de macht van het Woord: “kom ik om, dan kom ik om.” Gelijk geschreven staat: “Abraham geloofde in de Heere, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid.” Esther 4: 16; Gen. 15: 6; Rom. 4: 3.

Vraag 294. *Wat is dus hoofdzaak des geloofs?*

Antwoord: Zich onvoorwaardelijk aan de genade overgeven.

Vraag 295. *Waarom zegt u “onvoorwaardelijk”?*

Antwoord: Omdat ik daarbij niet mag letten op werken, alsof ik daarmee eerst mijn zonde zou hebben te boeten, of goed te maken, of te doen ophouden.

Vraag 296. *Wat is dus genade?*

Antwoord: De toegenegenheid Gods tot een goddeloze, volgens welke Hij hem, alleen op grond van Zijn eeuwige liefde in Christus Jezus, in genade aanneemt, en hem voor tijd en eeuwigheid voorziet van al datgene, wat in Zijn ogen recht en goed is.

Vraag 297. *Waar staat dit geschreven?*

Antwoord: zo schrijft de Apostel Paulus: “Want de zaligmakende genade Gods is verschenen aan al mensen, ons opvoedende, dat wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakende, bescheiden en rechtvaardig en Godzalig zou geleefd hebben in deze tegenwoordige wereld, verwachtende de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van onze grote God en Zaligmaker Jezus Christus, die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlost hebben van al onwettigheid en Zichzelf een eigen volk zou gereinigt hebben ijverig in goede werken. Titus 2: 11-14 (naar het Grieks).

Vraag 298. *Worden alle mensen deze genade deelachtig?*

Antwoord: Nee, maar alleen degenen, die zich aan het eeuwig voornemen, naar hetwelk God Zich tot zaligheid verkiest, van harte onderwerpen,

Vraag 299. *Hoe luidt Gods voornemen?*

Antwoord: “De meerdere zal de mindere dienen” en: “Genadig zal Ik zijn voor een ieder, die Ik genadig ben.” Gen. 25: 23; Rom. 9: 12; Exod. 33: 19; Rom. 9: 15.

Vraag 300. *Wat wil dat zeggen: “De meerdere zal de mindere dienen”?*

Antwoord: Dat, evenals God, die de Allerhoogste is, naar zodanige Wet regeert, dat Hij de geringste van Zijn schepselen trouwelijk in het oog houdt, helpt en dient, wij ook zo van harte ons naar deze wet hebben te gedragen, om de zwakke en niets-geachte te dienen in de liefde van Christus, schoon erkennende dat ons heil en onze zaligheid enkel van God afhangt.

Vraag 301. *Wat wil dat zeggen: “Genadig zal Ik zijn voor een ieder die Ik genadig ben”?*

Antwoord: Ik wil met mijn genade onafhankelijk blijven, zodat wanneer een mens genade wil, hij ook te erkennen heeft, dat het genade is. Hij kome dus niet met de aanmatiging, als zou Ik hem iets schuldig zijn, noch met werk, als kon hij het Mij vergelden.

Vraag 302. *Hoe heten in de Schrift degenen, die zich aan dit voornemen onderwerpen?*

Antwoord: Uitverkorenen Gods.

Vraag 303. *Wie verkiest God Zich?*

Antwoord: Gelijk geschreven staat: “Het dwaze van de wereld, het zwakke van de wereld, het onedele van de wereld, het verachte en hetgeen niets is. I. Cor. 1: 27 en 28.

Vraag 304. *Kan dan al het overige niet zalig worden?*

Antwoord: Volstrekt niet. Maar wat voor de wereld wijs, sterk en edel is, wat in het algemeen iets is, wordt daartoe gezet dat het zal vallen, als het deze roem niet wil afleggen

en erkennen, dat Zijn zaligheid niet afhangt van zijn wil, maar alleen van Gods vrijmacht.

Vraag 305. *Hoe kan iemand weten of hij uitverkoren is?*

Antwoord: Slechts daaraan, dat het Evangelie tot hem gekomen is, niet in woord alleen, maar ook in kracht en in de Heilige Geest, en in veel verzekerdheid, zodat hij zich van harte tot God bekeerd heeft, I Thess. 1: 4 en 5,

Vraag 306. *Wat is dat: "zich bekeren"?*

Antwoord: Zich tot God keren met erkenning zijner zonde, en zich geheel overgeven aan het woord van genade en kwijtschelding van zonde, met volkomen voornemen van hart en bij de genade te volharden.

Vraag 307. *Wat vindt men bij dengene, die zich tot God bekeert?*

Antwoord: Droefheid naar God en een hartelijk verlangen naar datgene wat gerechtigheid voor God is. 2 Cor. 7: 10. Jacobus 4: 9; Matth. 5: 6.

Vraag 308. *Waarvan heeft men zich te bekeren?*

Antwoord: Van al aanmatiging tegenover God, al was men iets, of gold iets, en in het algemeen van al ongerechtigheid, gelijk geschreven staat: "God wederstaat de hovaardige, maar de nederige geeft Hij genade" en: "Weet gij niet dat de onrechtvaardige het Koninkrijk Gods niet zullen beërven?" "Dwaalt niet, noch hoereerders, noch afgodendienaars, noch overspelers, noch ontuchtigen, noch die zelfbevlekking bedrijven, noch die bij mannen liggen, noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, geen lasteraars, geen rovers zullen het Koninkrijk Gods beërven. I Petrus 5: 5; I Cor. 6: 9 en 10 (naar het Grieks).

Vraag 309. *Maakt dan de bekering rein van ongerechtigheid?*

Antwoord: Nee, die zich echter tot God wenden om genade, ook trots al het tegenstrijdige zich aan deze genade vastklemmen ervaren de waarheid van het Woord: "Gij zijt afgewassen, gij zijt geheiligd, gij zijt gerechtvaardigd in de Naam van de Heere Jezus en in de Geest onzes Gods." I. Cor. 6: 11.

Vraag 310. *Wat zijn de vruchten van de bekering?*

Antwoord: Hartgrondige ootmoed voor God, of erkenning dat men niets is; oprechte hoogachting van al geboden Gods en een hart dat tot die geboden geneigd is; ongeveinsd geloof aan Gods genade en ontferming in Christus Jezus, en ongehuichelde overgave van zichzelf voor het heil van de naasten.

Vraag 311. *Wie werkt de bekering?*

Antwoord: De Heere, dewijl Hij het hart opent, dat men acht geeft op Zijn Woord. Hand. 16: 14.

Vraag 312. *Hoe kan iemand weten of hij bekeerd is?*

Antwoord: Een mens heeft niet naar zichzelf te vragen, wat hij is of niet is, maar zich

voortdurend te bekeren van al verkeerdheid, en alleen te vragen naar die God, die in mensen een welbehagen heeft.

Vraag 313. *Hoe wordt de toestand, van welke men zich te bekeren heeft, ook anders in de Schrift genoemd, en daarin voorgesteld als iets dat men afgelegd heeft?*

Antwoord: “De oude mens.” Efeze 4: 22: “dat gij hebt afgelegd, aangaande de vorige wandeling, de oude mens, die verdorven wordt door de begeerlijkheden van de verleiding.” (Naar het Grieks. Vert.)

Colossensen 3: 9b: Dewijl gij uitgedaan hebt de oude mens met zijn werken.

Vraag 314. Hoe verstaat gij, wat de Schrift zegt, dat wij de oude mens afgelegd en de nieuwe mens aangedaan hebben?

Antwoord: Dat wij afgelegd hebben de vijandige gezindheid tegen Gods genade, wegen en werken, uit welke gezindheid anders al werken des vleses voortkomen; dat wij daarentegen Christus met al zijn weldaden in het geloof aangenomen hebben.

Vraag 315. *Hoe staat het, met betrekking tot deze waarheid, met dengene, die in Christus gelooft?*

Antwoord. Hij houdt het daarvoor, dat hij de oude mens afgelegd en de nieuwe mens aangedaan heeft.

Vraag 316. *Wanneer heeft dit eigenlijk plaats gevonden?*

Antwoord: In de kruisiging en opstanding van Christus waarin Hij alles Gode teruggebracht en alles hersteld heeft, wat door onze schuld bedorven was, nadat wij van God afgevallen waren.

Vraag 317. *Wanneer wordt een mens de vrucht van dit werk deelachtig?*

Antwoord: Hoewel het heil van Christus voor ons aanwezig is, zo komt er nochtans in ons leven een zeker tijdstip, waarop wij door de Geest des geloofs in dit heil overgezet worden en van de dood in het leven overgaan. Dat is de gehele omzetting eens mensen, welke hem tevreden maakt met de gerechtigheid die voor God geldt, een omzetting, die ook *wedergeboorte* heet.

Romeinen 13: 11: Dewijl wij de gelegenheid van de tijd weten, dat het de uur is, dat wij nu uit de slaap opwaken. Want de zaligheid is ons nu nader, dan toen wij eerst geloofd hebben.

Colossensen 1: 6: (Het woord der waarheid, namelijk van het Evangelie) hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de gehele wereld, en het brengt vruchten voort, gelijk ook onder u, van die dag af dat u gehoord hebt, en de genade Gods in waarheid bekend hebt.

Efezen 5: 8: ‘Want gij waart eertijd duisternis, maar nu zijt gij licht in de Heere.

Efezen 2: 13: Maar nu in Christus Jezus, zijt gij, die eertijd verre waart, nabij geworden door het bloed van Christus.

Vraag 318. *Wie werkt deze wedergeboorte?*

Antwoord: God, door mededeling van Christus’ Geest.

1 Petrus 1: 3: Geloofd zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, die naar Zijn

grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren, tot een levende hoop, door de opstanding van Jezus Christus uit de doden.

Efeze 1: 13: In welke (Christus) ook gij zijt, nadat gij het woord van de waarheid, namelijk het Evangelie uwer zaligheid gehoord hebt; in welke gij ook nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest van de belofte.

Vraag 319. *Wat is het middel waarvan God zich daartoe bedient?*

Antwoord: Het woord van Zijn genade, hetwelk ik geloven mag, juist dan, wanneer ik geen grond meer onder mijn voeten vind, ook geen leven meer in eigen hand heb, en de hemel boven mij gesloten is, gelijk geschreven staat: "Gijlieden zijt om niet verkocht, gij zult ook zonder geld gelost worden, Jesaja 52: 3.

Vraag 320. *Wat is het kenmerk van uw wedergeboorte?*

Antwoord: Dat ik mijn God vreze, mijn naaste eer en liefhebbe, ook mij met mijn wedergeboorte niet trooste maar met de eeuwige trouw en ontferming Gods.

Vraag 321. *Wat is de Geest van Christus?*

Antwoord: De Heilige Geest, welke Christus voor ons verworven, en de Vader Hem ook beloofd heeft, nadat Hij het werk Gods op aarde zou volbracht hebben, waartoe Hij ook gekomen was om dat te doen.

Johannes 15: 26: Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, die Ik u zenden zal van de Vader, namelijk de Geest van de waarheid, die van de Vader uitgaat, Die zal van Mij getuigen.

Handelingen 1: 4: En als Hij met hen vergaderd was, beval Hij hun, dat zij van Jeruzalem niet scheiden zoude, maar verwachten de belofte van de Vader, die gij, zeide Hij, van Mij gehoord hebt.

Vraag 322. *Wat betekent het, dat Christus voor ons de Heilige Geest verworven heeft?*

Antwoord: God kon, daar Hij Geest is, Zich met ons, die vlees zijn, niet inlaten. Wegens onze verdraaidheid moest Zijn toorn op ons rusten. Toen echter Christus op Zich genomen had een eeuwige gerechtigheid aan te brengen, en ons in Zich in die gerechtigheid op te nemen, toen rustte het hele welbehagen Gods op Christus, en de Heilige Geest kwam op Hem om het werk Gods voor ons te volbrengen; zo verwierf Hij Zich, uit de volheid van de liefde van de Vader, deze Geest op ons neer te zenden.

Johannes 1: 32: En Johannes getuigde, zeggende: Ik heb de Geest zien nederdalen gelijk een duif, en bleef op Hem.

Jesaja 61 1: De Geest van de Heere HEEREN is op Mij, omdat de HEERE Mij gezalft heeft, om een blijde boodschap te brengen de zachtmoedigen. Hij heeft Mij gezonden om te verbinden de gebrokenen van harte; om de gevangenen vrijheid uit te roepen, en de gebondenen opening van de gevangenis.

Vraag 323. *Waarom heet Hij "Geest"?*

Antwoord: Omdat Hij ons ingeblazen wordt als verenigingsband tussen God, die Geest is, en ons, die vlees zijn.

Johannes 20: 22: En als Hij dit gezegd had, blies Hij op hen, en zeide tot hen: Ontvangt de Heilige Geest!

Vraag 324. *Waarom heet Hij "Heilige Geest"?*

Antwoord: Omdat Hij tegen alle vlees die heerlijkheid bij ons handhaaft, welke onze Heere Jezus Christus van de Vader op ons gelegd heeft.

Vraag 325. *Is de Heilige Geest een eigenschap van God, een macht Gods? Of heeft Hij een persoonlijk bestaan onderscheiden van de Vader en de Zoon?*

Antwoord: De Heilige Geest heeft een Persoonlijk bestaan, onderscheiden van de Vader en de Zoon. De Heilige Geest is God. Zo sprak onze Heere Jezus Christus: "Ik zal de Vader bidden en Hij zal u een andere Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in van de eeuwigheid. Gij kent Hem. Want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn." "De Trooster, de Heilige Geest, welke Mijn Vader zenden zal in Mijn Naam, Die zal u alles leren," Joh. 14: 16, 17 en 26. Vgl. Jesaja 6 met Joh. 12: 41: "Dit zeide Jesaja, toen hij Zijn heerlijkheid zag en van Hem sprak." En met Hand. 28: 25 en 26: "En tegen elkaar oneens zijnde, scheidden zij, als Paulus dit één woord gezegd had, namelijk: "Wèl heeft de Heilige Geest gesproken door Jesaja, de profeet, tot onze vaderen, zeggende: Ga heen tot dit volk en zeg: Met het gehoor zult u horen en helemaal niet verstaan. En ziende zult u zien en helemaal niet bemerken."

I Korinthe 2: 10-12: maar God heeft het ons geopenbaard door Zijn Geest. Want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de mensen weet, hetgeen van de mensen is, dan de geest van de mensen, die in Hem is? Zo weet ook niemand, hetgeen Gods is, dan de Geest Gods. Maar wij hebben niet ontvangen de geest van de wereld, maar de Geest, die uit God is, opdat Wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.

I Korinthe 12: 4 en 11: En er is verscheidenheid van de gaven, maar het is dezelfde Geest. maar deze dingen al werkt een en dezelfde Geest, delende aan een iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil.

Galaten 4: 6: En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, die roept: *Abba, Vader!*

Romeinen 8: 26 en 27: En desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp. Want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen. En die de harten doorzoekt, weet, welke de mening van de Geest zij, dewijl Hij naar God voor de heiligen bidt.

Romeinen 8: 16: Deze Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.

I Korinthe 12: 3: Daarom maak ik u bekend, dat niemand, die door de Geest Gods spreekt, Jezus een vervloeking noemt; en niemand kan zeggen Jezus de Heere te zijn, dan door de Heilige Geest.

Efeze 4: 30: En bedroeft de Heilige Geest Gods niet, door Welke gij verzegeld zijt tot de dag van verlossing.

Handelingen 5: 3 en 4: En Petrus zeide: Ananias! Waarom heeft de Satan uw hart vervuld, dat gij de Heilige Geest liegen zou, en onttrekken van de prijs van het land? Zo het gebleven ware, bleef het niet uwe? En verkocht zijnde, was het niet in uw macht? Wat is het, dat gij deze daad in uw hart hebt voorgenomen? Gij hebt de mensen niet gelogen, maar Gode.

Openbaring 1 4: Johannes aan de zeven gemeenten, die in Azië zijn: Genade zij u en vrede

van Hem, Die is, en Die was, en Die komen zal. En van de Zeven Geesten, die voor Zijn troon zijn.

Genesis 1: 2: De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op de afgrond. En de Geest Gods zweefde op de wateren.

Vraag 326. *Waartoe zendt Christus de Heilige Geest?*

Antwoord: Voor de wereld en voor Zijn gemeente.

Vraag 327. *Waartoe voor de wereld?*

Antwoord: Om de wereld te overtuigen dat al haar godsdienst een ijdel ding is en dat zij vergeefs de zonde dient; vervolgens, opdat de wereld wete wat gerechtigheid is, opdat zij zich vanwege haar ongerechtigheid veroordele; ten derde: opdat de wereld zelf erkenne, dat zij er geen vrucht van heeft, dat zij de duivel dient; ten vierde: om uit de wereld sommigen voor Zijn gemeente te verzamelen.

Johannes 16: 811: En die (de Trooster), gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde, en van gerechtigheid, en van oordeel. Van zonde, omdat zij in Mij niet geloven. En van gerechtigheid, omdat Ik tot Mijn Vader heenga, en gij zult Mij niet meer zien; en van oordeel, omdat de Overste dezer wereld geoordeeld is.

Vraag 328. *Wie worden hier "wereld genoemd?*

Antwoord: Allen, die niet God boven alles liefhebben en de naaste als zichzelf.

Vraag 329. *Waartoe zendt God Zijn Geest voor Zijn gemeente?*

Antwoord: Om in de Gemeente de Vader en de Zoon te openbaren door het Woord, in haar te regeren met Zijn genade, haar te troosten met zijn gemeenschap en bij haar als pleitbezorger te blijven met Zijn waarheid tot aan het einde van de wereld; eindelijk om haar te bewaren van de wereld en van elke afval.

Efeze 1: 17: Opdat de God van onze Heere Jezus Christus, de Vader van de heerlijkheid, u geve de Geest van wijsheid en van openbaring, in Zijn kennis.

Galaten 4: 6: En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, die roept: *Abba, Vader!*

Johannes 16: 14: Die zal Mij verheerlijken. Want Hij zal het uit het Mijne nemen, en zal het u verkondigen.

Vraag 330. *Wat is de Gemeente of de Kerk van Christus?*

Antwoord: Zijn lichaam, het geheel dergenen die zalig worden en overwinnaars zijn door het bloed van het Lam. Efeze 1: 23; Openbaring 12: 11.

Vraag 331. *Waar is de Kerk van Christus te vinden?*

Antwoord: Overall in de wereld, waar men samenkomt tot den Naam van Christus, al waren het er ook slechts twee of drie.

Mattheus 18: 20: Want waar twee of drie vergaderd zijn tot Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen. (Naar het Grieks.)

Vraag 332. *Waardoor openbaart dan de Heilige Geest in deze Kerk de Vader en de Zoon?*

Antwoord: Door het gehoor van het Woord.

Vraag 333. *Hoe echter, waar het Woord Gods niet gepredikt wordt?*

Antwoord: In zodanig geval bindt zich de Heilige Geest niet, en Hij weet iemand wel te leren, zonder dat hij de leer van andere nodig heeft. Waar men echter de prediking van de Waarheid heeft en die veracht, daar veracht men de Geest van de Genade.

Vraag 334. *Wat werkt de prediking van de waarheid?*

Antwoord: Zij maakt een mens tot een arm zondaar en predikt een God, rijk aan genade; zij vernedert de mens op het diepst en verhoogt de Heere op het hoogst; zij werpt al gerechtigheid des vleses terneer en verkondigt de gerechtigheid Gods; zij handhaaft de Wet, zoals die geestelijk moet worden verstaan en wijst op Christus de Gekruisigde.

Vraag 335. *Wat bewerkt de Heilige Geest door zulke prediking?*

Antwoord: Een verbroken geest en een verbroken en verslagen hart; een erkennen van elke zonde; een waarachtige honger en dorst naar gerechtigheid; een zekerheid van een volkomen vergeving van zonde; troost, vrede en blijdschap in God en een verzekering van de eeuwige zaligheid.

Vraag 336. *Waar heeft de prediking geen vrucht?*

Antwoord: Waar men zich door de god dezer wereld, de duivel, de ogen laat verblinden, om zichzelf te handhaven in eigenliefde, aanmatiging en gierigheid, want daar is geen geloof.

II Korinthe 4:3 en 4: maar indien ook ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen, die verloren gaan; in welke de god dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk van de ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie van de heerlijkheid van Christus, die het Beeld Gods is.

Vraag 337. *Waarmee geeft ons de Heilige Geest nog in het bijzonder de zekerheid van Christus en van al Zijn weldaden?*

Antwoord: **Door de doop en door het avondmaal.**

Vraag 338. *Wie heeft de doop bevolen?*

Antwoord: Onze Heere Jezus Christus toen Hij zeide: "Mij is gegeven al macht in hemel en op aarde; gaat dan henen, maakt tot leerlingen al volken, hen dopende¹⁴ in de Naam van de Vader, en van de Zoon en van de Heilige Geest." Matth. 28: 18-20 (naar het Grieks).

Vraag 339. *Wat betekent het gedoopt te zijn in de Naam van de Vader?*

Antwoord: Dat, evenals een kind de naam van zijn vader draagt, de God en Vader van onze

---

¹⁴ Kohlbrugge vertaalt hier: "auf de Namen. Hetgeen in het Grieks staat, zou men ook kunnen weergeven met: hen indopende in de Naam. Maar de woorden auf de Namen" drukken zeer uit, dat zij door de Doop die Naam tot grondslag krijgen. (Vert.)

Heere Jezus Christus mij, die anders een kind van de dood en van de hel was, Zijn Naam gegeven heeft, zodat ik het kind van mijn hemelse Vader heet, en dat Hij mij verkoren heeft om Zijn rijke, mij met alles verzorgende en genadevolle Naam te verkondigen.

Vraag 340. *Wat betekent het gedoopt te zijn in de Naam van de Zoon?*

Antwoord: Dat de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader Zich niet geschaamd heeft mij, arme, Zijn broeder te noemen, in wie ik een rijke Broeder heb, die mij met al mijn noden en zonden voor zijn rekening genomen heeft, om mij als Zijn duurgekocht eigendom te behoeden en te bewaren, en dat ik voortdurend tot Zijn genade de toevlucht heb, daar Hij met Zijn Naam bij mij wil zijn tot aan het einde van de wereld.

Vraag 341. *Wat betekent: "Gedoopt zijn in de Naam van de Heilige Geest"?*

Antwoord: Dat ik, hoewel ik mij ledig en vleselijk gevoel, nochtans daarvan verzekerd mag zijn, dat de vrucht van de Geest bij mij is en blijven zal, en dat ik onder de verzegeling van de Geest Gods opgenomen ben tot volharding bij de genade en tot de toekomstige verlossing.

Vraag 342. *Waarom heet het: "In de Naam gedoopt zijn"?*

Antwoord: Door de doop ben ik verzekerd dat ik niet meer alleen sta als een buit van de zonde, van de duivel en van de dood, omdat ik opgenomen ben in de volzalige en algenoegzame Naam van de Vader, van de Zoon en van de Heilige Geest. Deze heerlijke Naam, die alleen alle redding in Zich bevat, die al heil, en wat tot de Godzaligheid dient, schenkt, is toch voor mij. Deze Naam mag ik dragen eeuwig en altijd, zodat de volzalige God mij niet meer naar mijn, maar naar Zijn Naam noemen wil, en ik om van de wil van deze Naam Zijn heerlijkheid eeuwig deelachtig blijve, ook hier al volheid heb.

Vraag 343. *Is het de doop, die dit alles schenkt?*

Antwoord: Nee, maar onze Heere heeft de doop bevolen als een teken en zegel, dat ik, krachtens Zijn woord, zo waarachtig van de toekomstige toorn gered, en met Zijn genade bedekt en overgoten hen, als ik met het water van de doop besprengd werd, - dat ik ook zo waarachtig van mijn zonden gereinigd en in het leven uit God overgegaan ben, als de wassing met water aan mij werd voltrokken.

Vraag 344. *Hoe wordt de doop ook nog anders aangeduid?*

Antwoord: Een doop in Christus Jezus, een doop in Zijn dood.

Romeinen 6: 3 en 4: Of weet gij niet, dat zovelen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijn dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met Hem begraven, door de doop in de dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid van de Vader, zo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.

Vraag 345. *Wat betekent dat?*

Antwoord: Dat ik, zijn dood gelijkvormig, ook deel heb aan zijn opstanding; dat ik thans ben een onderdaan van mijn Heere en Heiland, zodat ik niet meer naar vlees wandel, maar naar Geest. Filippensen 3: 10 en 11.

Vraag 346. Zeg nog eens, wat is: “naar vlees wandelen”, en wat: “naar Geest wandelen”?

Antwoord: “Naar vlees wandelen” is: naar onze begrippen van godsdienst en heiligheid leven, waaruit al onze zonden voortkomen. En “naar Geest wandelen” is: zich alleen aan de genade van Christus houden en in Hem aan de Liefde Gods hetwelk al heiliging van de Geest in zich bevat.

Vraag 347. Waarover geeft dus de doop aan een heilbegerige uitsluitel?

Antwoord. Hij geeft hem antwoord op de levensvraag van een goed geweten tot God door de opstanding van Jezus Christus uit de doden. 1 Petrus 3: 21.

Vraag 348. Is het overeenkomstig het Woord en de Geest dat wij als kleine kinderen gedoopt worden?

Antwoord: Gewis.

Vraag 349. Hebben de eerste Christenouders ook de kinderen in de gemeenschap van het Woord opgenomen?

Antwoord: Ja, zeker. Zo luidt het in Handelingen 21: 5: “En zij geleidden ons al met vrouwen en kinderen tot buiten de stad, en aan de oever neerknielende, hebben wij gebeden.”¹⁵

Vraag 350. Laat de kinderdoop zich uit de Heilige Schrift bewijzen?

Antwoord: Bepaalde, geschiedkundige getuigenissen dat kinderen gedoopt zijn, vinden wij in de Heilige Schrift niet; toch zegt de kerkvader Origenes zeer beslist, dat de Gemeente het van de apostelen ontvangen heeft, dat ook aan jonge kinderen de doop bediend moet worden. Zo min het overigens uit uitdrukkelijke woorden van de Schrift te bewijzen is, dat kleine kinderen niet gedoopt moesten worden, zo min ontbreekt het voor hem, die voor de waarheid ontvankelijk is, aan Schriftuurlijke bewijzen, dat de kinderdoop geoorloofd en dus ook noodzakelijk is.

Vraag 351. Waaruit wilt u b.v. bewijzen dat de kinderdoop geoorloofd is?

Antwoord: Christus heeft bevolen: “Gaaf dan heen in de gehele wereld, predikt het evangelie aan al creaturen” en: “Gaaf henen en onderwijst al volken, hen dopende.” Dat bij de woorden “alle creaturen” en “alle volken” de kinderen uitgesloten zou zijn, moet eerst worden bewezen. Het is duidelijk dat de genade eerst uit volwassenen een gemeente vormen moest, om vervolgens over allen te heersen, over mondigen en onmondigen, over volwassenen en pasgeborenen.

Nadat eerst een gemeente van gelovigen gevormd was, kon de Apostel zeggen: “Uw kinderen zijn heilig”, en moest dus ook aan dezen de genade verzegeld worden. Markus 16: 15; Matth. 28: 19; I Cor. 7: 14.

Vraag 352. Is daarmee dan niet in strijd: “Wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden”? Markus 16: 16.

Antwoord: In de woorden: “wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn” ligt allereerst dat

---

¹⁵ Uit het Grieks en Luther’s vertaling blijkt nog duidelijker, dat ook de vrouwen en kinderen ook gebeden hebben. (Vert.)

niemand zich op de doop als zodanig hebbe te verlaten. Wanneer daarmee de kinderdoop zou verboden zijn, dan mochten naar 2 Thessal. 3: 10 de kleine kinderen ook niet eten, omdat zij niet werken gelijk de volwassenen. Er staat niet, dat de doop niets is wanneer men niet gelooft, maar dat het geloof niets is, wanneer men niet gedoopt is. Want de Heere heeft niet gezegd: “wie gedoopt wordt en gelooft”, maar: “wie gelooft en gedoopt wordt.” Had de Heere gezegd: “wie gedoopt wordt en gelooft”, dan zou men nog schijn van recht hebben uit deze woorden af te leiden, dat de kinderen niet mochten gedoopt worden; zij kunnen geen geloofsbelijdenis afleggen. Nu het echter luidt: “wie gelooft en gedoopt wordt”, heeft men het zo te verstaan, dat men met zijn geloof verdoemd wordt, wanneer men zich niet heeft laten dopen.

Vraag 353. *En verder?*

Antwoord: Wanneer niemand mocht worden gedoopt, indien men niet tevoren volstrekt verzekerd ware van zijn geloof, naar de maatstaf waarmee de mens meet en bepaalt wat geloof is, dan zou bezwaarlijk iemand de doop deelachtig worden. Na de doop bestraft de Heere nog Zijn eigen discipelen vanwege hun ongelof. Ook ligt de kracht, de werking en de vrucht van de doop niet in ons geloof, maar in het eeuwig blijvend Woord van God. Onderwerpen wij en onze kinderen ons in dit opzicht en in alles aan het Woord, zo doet het Woord het zijn voortdurend. Markus 16: 14; vgl. Markus 11: 22 en 23 en 8: 17; Lukas 24: 25; Openb. 3: 17; vgl. Gal. 3: 3.

Vraag 354. *Hoe spreekt de Heere Zich elders uit met betrekking tot de kinderen?*

Antwoord. Hij spreekt Markus 10:1416: “Laat de kinderkens tot Mij komen, en verhindert ze niet. Want derzulken is het koninkrijk Gods. Voorwaar zeg Ik u: zo wie het koninkrijk Gods niet ontvangt, gelijk een kindeken, die zal in hetzelfde geenszins ingaan En Hij omving ze met zijn armen, en de handen op hen gelegd hebbende, zegende Hij ze.” Matth. 19: 14 en 15; Lukas 18: 15 en 16; vgl. Matth. 18: 13.

Ezechiël 37: 25 en 26: En zij zullen wonen in het land, dat Ik mijn knecht Jacob gegeven heb, waarin uw vaders gewoond hebben. Ja, daarin zullen zij wonen, zij en hun kinderen, en hun kinds kinderen tot in eeuwigheid, en Mijn knecht David zal hunlieder Vorst zijn tot in eeuwigheid. En Ik zal een verbond des vredes met hen maken, het zal een eeuwig verbond met hen zijn: en Ik zal ze inzetten, en zal ze vermenigvuldigen, en Ik zal Mijn heiligdom in het midden van hen zetten tot in eeuwigheid.

Vraag 355. *Maar is het dan niet mogelijk, dat kleine kinderen geloven en dus te beschouwen zijn als volkomen rechthebbende op de doop?*

Antwoord: Ja, gewis. Johannes was al van moederslichaam af vervuld met de Heilige Geest, en David zegt: “Gij, Heere, hebt mij doen vertrouwen, zijnde aan van mijn moeders borsten; op U ben ik geworpen van de baarmoeder af, van de buik van mijn moeder aan zijt Gij mijn God.” En God zegt tot Jeremia: “eer u uit de baarmoeder voortkwaamt, heb ik u geheiligd.” Wie zo heiligt, zal het ook wel verstaan, een kiem des geloofs en van het eeuwig leven in het hart te leggen van een kind, hetwelk bij God geloof is, en steeds machtiger is dan menselijke rede, bevattingsvermogen en verstandontwikkeling. Lukas 1: 15; Psalm 22: 10 en 11; Psalm 71: 6; Jeremia 1: 5.

Vraag 356. *Wat moet men denken van hen, die de kinderdoop verwerpen?*

Antwoord: Dat zij gelijken op de Farizeeën, wie de Heere, toen zij zich ergerden aan de blijde begroeting van Christus door kinderen, de ook voor de doop beslissende woorden voorhoudt: “Hebt gij nooit gelezen: “Uit de mond van de jonge kinderen en van de zuigelingen hebt Gij u lof toebereid?” Matth. 21: 16; Psalm 8: 3.

Vraag 357. *Zullen ook de Joden gedoopt worden, die met ons de Naam van onze Heere Jezus Christus willen aanroepen?*

Antwoord: Ja. Want de discipelen van de Heere doopten zowel Joden als heidenen. Ook heeft zich onze Heere Christus zelf laten dopen. Handelingen 2: 41 en 9: 18.

Vraag 358. *Wat is het Heilig Avondmaal?*

Antwoord: De Heere Jezus nam in de nacht, in welke Hij verraden werd, het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: Neemt, eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt, doet dat tot Mijn gedachtenis. Desgelijks nam Hij de drinkbeker na het avondmaal en zeide: deze drinkbeker is het nieuwe testament in Mijn bloed, doet dat, zo dikwijls als gij die zult drinken, tot Mijn gedachtenis. I Cor. 11

Vraag 359. *Wat was van de Heere bedoeling bij de inzetting van het Avondmaal?*

Antwoord: Om deze bedoeling te verstaan is het vóór alles nodig, zich in herinnering te brengen, dat de Heere het Avondmaal inzette bij de viering van het Pascha.

Vraag 360. *Wat was het voorwerp, het doel en de betekenis van deze Paschaviering?*

Antwoord: Een lam, dat geslacht en gegeten werd, was het Pascha, dat is, *de voorbijgang* van de Heere. Door het eten van het lam traden de kinderen Israëls met hetzelfde in de innigste gemeenschap, hetwelk zij erkenden als hun hoofd, als de leidsman en redder uit het diensthuis, gelijk zij bij het slachten van het lam in het vergoten bloed dit heil hadden, dat de verderver voorbijging.

Bij het eten van het lam namen zij een beker wijn, een beker van de lofs en van de dankzegging voor de weldaad van Christus, welke in al deze beelden was afgeschaduw.

Vraag 361. *Staat dan het Avondmaal met de viering van het Pascha in verband?*

Antwoord: Ja, zeker en wel in het allernauwst verband.

Vraag 362. *Maar waarom nam de Heere bij de uitdeling ook niet een stuk van het paaslam, gelijk Hij Zich ook bediende van de drinkbeker van het Pascha?*

Antwoord: Het Christus afschaduwende beeld van het paaslam moest terugtreden, toen het, naar Geest, in het wezen overging.

Vraag 363. *Waarom nam de Heere echter brood?*

Antwoord. Hij koos het brood als het meest passende beeld van hetgeen Hij daarmee wilde aanduiden. Terwijl Hij het paaslam terzijde, en het brood daarvoor in de plaats stelde, betoonde Hij zich als de “Heere, als Dengene, die ook het Pascha verordend had, als de grote en eeuwige Priester over het Huis Gods, Wiens voorloper Melchizédek ook brood en

wijn voorbracht. Gen. 14: 18.

Vraag 364. *Maar wat was dan van de Heere bedoeling bij de uitdeling van het brood?*

Antwoord: De trouwe belijders van de Heere hebben bij het eten van het brood voor ogen te houden, dat zij, zowel onder elkaar als met Hem, die hun Zijn lichaam in dit beeld overgeeft, volkomen één zijn, zodat zij in Hem het Hoofd en de Leidsman van de verlossing hebben uit het Egypte van de hel en van de dood, en in Hem als leden van Zijn lichaam ingezet zijn in het hemelrijk.

Vraag 365. *En wat was de bedoeling van de Heere bij het instellen van de drinkbeker?*

Antwoord: Wij hebben de drinkbeker van de Avondmaals aan onze lippen te nemen als een beker van de dankzegging voor de liefde van de Vader, Die Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft. En voor de liefde van de Zoon, Die Zijn bloed voor ons vergoten heeft, welk bloed wij in de wijn, als in een beeld, in het geloof waarachtig genieten en zo zijn wij ingezet in al zegeningen van het nieuwe Verbond en Testament hetwelk juist in dit bloed rechtsgeldig geworden is.

Vraag 366. *Hoe spreekt de Apostel Paulus deze bedoeling in korte woorden uit?*

Antwoord. Hij zegt, dat wij de dood van de Heere zullen verkondigen en roemen, totdat Hij komt. I Cor. 11: 26.¹⁶

Vraag 367. *Wat is dat: Zijn dood verkondigen?*

Antwoord: zijn grote liefde jegens ons roemen, met welke Hij Zich voor ons in de dood gaf, opdat wij in Hem het leven zou hebben.

Vraag 368. *Wie eet dit brood onwaardiglijk?*

Antwoord. Hij, die bij deze dis op het zijn ziet, en niet op hetgeen van de andere is, en daarmee de gemeenschap verloochent. I. Cor. 11: 29.

Vraag 369. *Wat bedoelt de Apostel met het woord: “gemeenschap”? (I. Cor. 10: 16.)*

Antwoord: Dat, gelijk wij gemeenschappelijk uit een beker drinken, wij zo ook gemeenschappelijk deel hebben aan de vergeving van ons zonden in Zijn bloed.

Vraag 370. *Wat is het: “zichzelf beproeven; en: “het lichaam van de Heere onderscheiden”? I Cor. 11: 28 en 29.*

Antwoord: Zich daarin beproeven of men verstaat en erkent waartoe de Heere het Avondmaal heeft ingezet, en daarover een goed oordeel hebben, dat het lichaam van de Heere “gemeenschap” vooropstelt, welke dus niet achteraan mag worden gezet.

Vraag 371. *Wat heeft de Heere dus met het Avondmaal voor de Zijnen geschonken?*

Antwoord: Een steeds te herhalen verbindingsmiddel voor de Zijnen in Hem, om van Zijn liefde zo vervuld te zijn, dat zij van zichzelf erkennen: “Ik ben een arme zondaar, maar heb

---

¹⁶ Het woord, dat in de grondtekst voor “verkondigen” gebezigd wordt, heeft hier ook de betekenis: roemend vermelden. Gelijk wij allen eens broods deelachtig zijn, wij ook onder elkaar zo één zijn met Hem, als leden van Zijn lichaam. I Cor. 10: 17.

kwijtschelding van mijn zonden in Zijn bloed. Ik ben van de dood schuldig, heb echter eeuwig leven in Zijn leven door de Heilige Geest. En mijn broeder ginds is de verlore mijns Heeren.” Zo werkt de Geest, opdat al hoogmoed en eigenliefde in een iegelijk verbroken zij en wij eendrachtig, met terzijdestelling van al eigenliefde, twist en gekijf, zo gezind zijn jegens elkaar als onze Heere jegens ons.

Vraag 372. *Wil dan de Heere deze gezindheid juist door het Avondmaal in ons tevoorschijn roepen?*

Antwoord: Ja. Want daarom heeft Hij ons Zijn lichaam en Zijn' loed in de uiterlijke tekenen van het brood en de drinkbeker doen toekomen, opdat Zijn Geest in ons zijn zou in Welke wij elkaar beschouwen als been van zijn beenderen, vlees van Zijn vlees, en ook gezind zijn het leven voor elkaar te laten, gelijk Hij voor ons, verdoemenswaardige mensen, gedaan heeft.

Efeze 5:30: Want wij zijn leden Zijns lichaams, van Zijn vlees en van Zijn benen.

I Johannes 3: 16: Hieraan hebben wij de liefde gekend, dat Hij Zijn leven voor ons gesteld heeft. En wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen.

Vraag 373. *Waar zal men het Avondmaal houden?*

Antwoord: In en met de Gemeente.

Vraag 374. *Wat werkt de Heilige Geest met de troost des heilsgoederen in de Gemeente Gods?*

Antwoord: Dat, terwijl wij deze heilsgoederen voor waarachtig houden, zonder ons aan het zichtbare of tegenstrijdige te storen, onze gemeenschap met de Vader en de Zoon in de Geest onderhouden wordt, waartoe Hij ons ook de genade van de gebeds schenkt.

Vraag 375. *Hoe zullen wij bidden?*

Antwoord: In de Naam van Jezus Christus.

Johannes 16:23 en 24: Voorwaar, voorwaar Ik zeg u: al wat gij de Vader zult bidden in Mijn Naam dat zal Hij u geven. Tot nog toe hebt u niet gebeden in Mijn Naam; bidt, en gij zult ontvangen, opdat uw blijdschap vervuld zij.

Vraag 376. *Wat wil dat zeggen?*

Antwoord: Onze Heere heeft ons ervan verzekerd, dat wij aan God een genadig Vader hebben en dat Hij alles voor ons verworven heeft; dus zullen wij nu ook voortdurend zo naderen op Zijn Woord.

Vraag 377. *Wat mogen wij van Hem bidden?*

Antwoord: Alles wat wij nodig hebben, al schijnt het ons nog zo onbeduidend.

Vraag 378. *Zal dan God ons gebed horen?*

Antwoord: Eerder zullen hemel en aarde vergaan, dan dat God niet zou horen het gebed van de nooddriftigen; wij zullen slechts aanhouden, steunend op Zijn beloften. En komt het ook niet zoals wij het gebeden hebben, God doet altijd boven bidden en denken en is ook wondervol verrassend met zijn hulp.

Vraag 379. *Wat zegt de Apostel Paulus van het gebed bij al gevoel van ons ellende?*

Antwoord: “De Geest komt onze zwakheden ook te hulp. Want wij weten niet wat wij bidden zullen gelijk het behoort, maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen.” Rom. 8: 26.

Vraag 380. *Geef mij in één gebed alle gebeden!*

Antwoord: Onze Heere spreekt: “Gij dan bidt aldus:

“Onze Vader, die in de hemelen zijt!

Geheiligd zij Uw Naam;

Gekomen zij Uw Koninkrijk;

Geschied zij Uw wil, gelijk in de hemel, zo ook op aarde.

Ons brood, het voorhandene, geef ons heden.

En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.

En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

Want Uw is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid, in van de eeuwigheid. Amen.”

Matth. 6: 9-13. (Naar het Grieks.)

Vraag 381. *Wat betekent de aanhef: “Onze Vader”?*

Antwoord: Omdat u onze getrouwe, genadige Vader wilt zijn door Jezus Christus, zo geeft u ons, arme zondaren, blijdschap, om ons in al onze ellende op te maken tot U en aan uw genade niet te twifelen. En hoe verlaten wij anders ook in deze wereld zijn, zo hebben wij toch U. Met U moet alles goed uitkomen want Gij zijt toch “Vader”, en met U willen wij tevreden zijn. Want Gij zijt immers (de) onze en Algenoegzame.

Vraag 382. *Wat betekent: “in de hemelen”?*

Antwoord: Hoewel U niet gezien wordt, zo bent U toch als onze Vader daar en wilt Uw hemel wijd opendoen, opdat wij het niet op aarde, bij de zichtbare dingen, bij het schepsel, bij wat gemaakt is, noch bij de duivel, of bij het tijdelijk genot van de zonde zoeken. Want naar Uw macht kunt U immers alles doen wat U wilt en beloofd hebt, en naar Uw vaderlijke goedheid wilt U slechts onze redding van alle kwaad, van duivel, dood, zonde en wereld.

Vraag 383. *Hoe heeft onze Heere aan het kruis God aangeroepen?*

Antwoord: Vader!

Vraag 384. *Wat betekent: “Geheiligd zij Uw Naam”¹⁷*

Antwoord: Uit zij het met onze naam, opdat wij in het geheel niet vragen naar onze naam, of naar naam, macht en gezag van wie ook maar het van ons bekennen, dat onze naam “mens”, “zondaar” is en van U, dat U een lieve genadige Vader zijt, en dat Uw ontferming, goedertierenheid en trouw uitermate groot zijn. Geef, lieve Vader, dat onze naam

---

¹⁷ Het antwoord op vraag 384 ontbreekt in het van Dr. Kohlbrugge nagelaten manuscript.

Wij ontlenen het antwoord aan de preek van Ds. Kohlbrugge over Mattheus 6: 9 en 10: 25 Leerredenen, gehouden in de jaren 1846-1851, blzn. 424-426.

“zondaar” moge opgaan in de naam “Ontfermer” en wij zo gebonden zijn in het bundeltje van de levende, opgeschreven in Uw stamboek en geslachtsregister.

Psalm 115: 1: Niet ons, o HEERE! niet ons, maar Uw Naam geef eer, om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil.

Vraag 385. *Hoe luidt het daarmee overeenstemmende woord aan het kruis?*

Antwoord: In uw handen beveel Ik Mijn geest. Lukas 23: 46; Psalm 31: 6.

Vraag 386. *Wat betekent de bede: “Gekomen zij Uw Koninkrijk”?*

Antwoord: Het zij uit met mijn rijk, mijn willen en lopen. Lieve hemelse Vader, laat het niet gelukken zoals ik het graag zou willen. Alleen Uw genade regere, dan zal het goed gaan.

Vraag 387. *Welk woord heeft onze Heere in overeenstemming met deze bede aan het kruis gesproken?*

Antwoord: “Voorwaar zeg Ik u: Heden zult u met Mij in het paradijs zijn.” Lukas 23: 43.

Vraag 388. *Wat betekent de bede: “Geschied zij Uw wil, gelijk in de hemel zo ook op aarde”?*

Antwoord: Ten eerste: Het zij uit met mijn wil. Niet wat ik wil, maar wat U wilt. Ik toch heb er geen verstand van hoe U regeert en hoe Uw wegen zijn. Ik houd voortdurend voor Uw rijk, wat Uw rijk niet is, totdat mij de uitkomst beschaamt. Want de berekening des vleses en Uw raad, naar welke U alles zo heerlijk voor ons laat uitkomen, zijn geheel met elkaar in strijd.

Ten tweede: Omdat het in Uw hemel, o Gij getrouwe en waarachtige Vader, zo schoon toegaat, waar toch duizend myriaden engelen U ogenblikkelijk gehoorzamen, van welke één enkele meer vermag dan duizendmaal duizend sterfelijke aardbewoners, zo bent u immers ook God op aarde, opdat mij de weg bereid worde om Uw bevelen te bewaren.

Vraag 389. *Welk woord heeft onze Heere in overeenstemming met deze bede aan het kruis gesproken?*

Antwoord: Jezus zeide tot Zijn moeder: “Vrouw, zie uw zoon.” En tot Johannes: “Zie, uw moeder.” Joh. 19: 26 en 27.

Vraag 390. *Wat betekent de bede: “Ons brood, het voorhandene, geef ons heden”?*

Antwoord: Voor het lichaam, dat eten, onderdak en kleding behoeft, voor het doorkomen van ons en onze geliefden, door deze boze wereld, wil u toch zorg dragen. Maak ons tevreden met hetgeen heden aanwezig is. En daar U toch onze lieve Vader zijt, zo geef ons naar Uw genadig welbehagen. U weet wel vanwaar U het ons kunt laten toekomen; ook is voor U geen onderscheid tussen groot en klein, al het zilver en goud is Uwe. U bent toch Heere van de gehele wereld en verstaat het koninklijk te verrassen en te helpen. Schenk ons slechts daarbij te blijven, dat de mens bij brood alleen niet leeft, maar bij alle Woord dat uit Uw mond uitgaat. Matth. 4: 4. Deut. 8: 3.

Vraag 391. *Welk woord heeft onze Heere ten opzichte van deze bede aan het kruis gesproken?*

Antwoord: “Mij dorst!” Joh. 19: 28.

Vraag 392. *Wat betekent: “Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren”?*

Antwoord: Wanneer wij, arme zondaren, onze naaste graag kwijtschelden wat zij ons voor leed aangedaan hebben en wij het hem niet toerekenen, wanneer het hen leed doet, hoeveel te meer zult Gij, grote en rechtvaardige Vader, ook ons al onze overtredingen kwijtschelden, daar het ons van harteleed is, die begaan te hebben.

Vraag 393. *Waarop berust de liefde tot onze vijanden?*

Antwoord: Op de erkenning van onze eigen vijandschap tegen de genade, en op het bewustzijn, dat wij verplicht zijn, vooral door handel en wandel, de waarheid te handhaven, dat God alleen rechtvaardig, heilig en goed is. Want elk vijandig gedrag tegen de waarheid komt toch daaruit voort, dat men het heiligende en gelukaanbrengende van de zelfverloochening nog niet kent, daarentegen zichzelf en de ongerechtigheid handhaven en het van de waarheid van Christus afwinnen wil.

Vraag 394. *Hoe heeft de Heere, in overeenstemming met deze bede, aan het kruis gebeden?*

Antwoord: "Vader, vergeef het hun. Want zij weten niet wat zij doen." Lukas 23: 34.

Vraag 395. *Wat betekent de bede: "Leid ons niet in verzoeking"?*

Antwoord: U getrouwe, rechtvaardige en geduldige Vader, bewijs ons deze genade, dat U voortdurend met ons handelt naar Uw wil, ons in Uw weg houdt, en ons niet overlaat aan onze wijsneuzigheid, maar houd ons in de vreze Uws Naams en leid ons door het geloof. Want zou wij aan onszelf overgelaten zijn, dan zou wij onszelf en al andere spoedig in het verderf storten.

Vraag 396. *Wat riep onze Heere, in overeenstemming met deze bede, aan het kruis uit?*

Antwoord: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" Matth. 27: 46; Psalm 22: 2.

Vraag 397. *Wat betekent: "Verlos ons van de boze"?*

Antwoord: Zolang wij in dit leven zijn, zal de duivel niet ophouden door hemelse en helse voorstellingen en verdachtmakingen op ons in te werken, opdat wij niet zou volbrengen wat gerechtigheid voor U is. Bewaar ons daarvoor, genadige Vader. Verbreek U al zijn strikken en verijdel zijn list.

Vraag 398. *Welk woord heeft onze Heere, in overeenstemming met deze bede, aan het kruis uitgeroepen?*

Antwoord: "Het is volbracht!" Joh. 19: 30.

Vraag 399. *Wat betekent: "Want Uw is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid"?*

Antwoord: Want noch wij, noch de duivel, noch alles wat vlees heet zal regeren, maar U alleen; ook is er niets, noch in de hemel, noch op de aarde, noch in de hel, wat macht zou hebben, en in ons is in het geheel geen kracht. Maar alles vermag niets tegen U en ons, o onze Vader en almachtige Schepper van alle dingen, Die alleen wonderen doet, die men niet tellen kan Daarom zult U alleen de eer hebben, dat U alles welgemaakt hebt, gelijk U alles wat U bent, voor ons zijn wilt.

Vraag 400. Wat betekent het woordje: “Amen?”

Antwoord: *Zo is het zeker waar*; en ik heb mijn bede. I Joh. 5: 15.

Vraag 401. Hoe heeft onze Heere in Zijn laatste woord aan het kruis God aangeroepen?

Antwoord: “Vader”!

Vraag 402. *Wat hebt u nog meer van het gebed te zeggen?*

Antwoord: Wij verkrijgen op ons gebed een overvloedige vervulling van al beloften Gods, opdat ons het geloof niet worde ontroofd, om te volharden in een in Christus Jezus welbehaaglijke en voor Hem alleen heilige wandel.

Vraag 403. *Wat zal het einde van al zichtbare dingen zijn?*

Antwoord: Zij zullen door vuur vergaan.

II Petrus 3: 11 en 12: Dewijl dan deze dingen al vergaan, hoedanigen behoort gij te zijn in heilige wandel en Godzaligheid! Verwachtende en haastende tot de toekomst van de dag Gods, in welke de hemelen, door vuur ontstoken zijnde, zullen vergaan, en de elementen brandende zullen versmelten.

Vraag 404. *Wat zal het einde van de goddelozen zijn?*

Antwoord: Een eeuwig verstoten zijn van het Aangezicht Gods, en van het licht van Zijn troost.

Vraag 405. *Wat zijn “goddelozen”?*

Antwoord: Die zonde en godsdienst met elkaar verenigen willen.

Vraag 406. *Wat zal aan het einde aller dingen voorafgaan?*

Antwoord: Het wereldgericht.

Vraag 407. *Wie zal dat houden?*

Antwoord: Jezus Christus onze Heere, met de engelen van Zijn kracht.

II Thessalonicensen 1: 7: En u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring van de Heere Jezus van de hemel met de engelen van Zijn kracht.

Vraag 408. *Wie zullen voor eeuwig verdoemd worden?*

Antwoord: Die de wil van de Vader niet gedaan hebben, maar hét woord van Christus ongehoorzaam geweest zijn; die vervolgens hun rechtvaardige broeder en hun rechtvaardige zuster geplaagd en zich daarvan niet bekeerd hebben.

Vraag 409. *Wat zal op die dag echter eerst geschieden?*

Antwoord: Christus zal de doden opwekken, gelijk de Profeet Jesaja gezegd heeft: “Ook mijn dood lichaam zal leven.” Jesaja 26: 19 vergeleken met Daniël 12: 2 en 13: “En velen van die, die in het stof van de aarde slapen, zullen ontwaken, deze ten eeuwige leven, en geen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing.” “Maar gij, Daniël, ga henen tot het einde. Want gij zult rusten, en zult opstaan in uw lot in het einde van de dagen.”

Job 19: 25-27: Want ik weet: mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen. Denwelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde.

Vraag 410. *Wat nog meer?*

Antwoord: De Heere zal ons tegemoet komen met onze in Hem ontslapenen.

I Thessalonicenzen 4: 14: Want indien wij geloven, dat Jezus gestorven is en opgestaan, zo zal ook God degenen, die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem.

Vraag 411. *Bent u van uw zaligheid verzekerd?*

Antwoord: De Geest getuigt met mijn geest, dat ik kind ben, en indien kind, dan ook erfgenaam, een erfgenaam van God en ook erfgenaam van Christus, mijn getrouwe Herder, die mij ook niet verlaten zal in het donkere dal van de schaduw van de dood.

“En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen, en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.” Rom. 8: 16; Ps. 23: 4; Rom. 8: 30.

Vraag 412. *Waarin bestaat de eeuwige zaligheid?*

Antwoord: Deze beschrijft de Apostel Johannes aldus: “Geliefden, nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat, als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen. Want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.” I Joh. 3: 2.

Vraag 413. *Waarom hebben wij, zolang wij nog hier in dit jammerdal zijn, het meest behoefte?*

Antwoord: Dat de genade met ons zij, om bij deze belijdenis getroost en blijde te volharden: Dat onze hemelse Koning en Heere ons met Zich gekroond heeft op de dag van Zijn bruiloft met ons, Zijn gemeente.

Vraag 414. *Wat is Zijn Troostwoord?*

Antwoord: “Vrees niet, u klein kuddeke. Want het is uws Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven.” Lukas 12: 32.

Vraag 415. *Wat is uw vurig gebed?*

Antwoord: “Ja, kom Heere Jezus! Amen.” Openb. 22: 20.

REGISTER
van de namen, welke aan onze Heere in de Schrift gegeven worden.
(Zie Vraag en Antwoord 270.)

A.

Aangezicht Gods: Exodus 33:14-15. Deuteronomium 4: 37.
Adam de laatste: I Korinthe 15:45.
Afschijnsel van de heerlijkheid: Hebr. 1:3.
Alles in allen: Coloss. 3: 11.
Almachtige: Openb. 1:8.
Alfa en Omega: Openb. 1: 8.
Apostel van onze belijdenis: Hebr. 3: 1.
Ark des Verbonds: Openb. 11: 19.
Arm van de Heere: Jesaja 52: 10. Jesaja 53: 1.

B.

Beeld van de onzienlijken Gods: Coloss 1: 15. Hebr. 1: 3.
Begin van de Schepping Gods; Openb. 3: 14.
Begin en Einde: Openb. 1: 8.
Behouder aller mensen: I Timoth. 4: 10.
Bevrijder: Psalm 40: 18.
Bewaarder: Psalm 121: 5.
Bewaarder Israëls: Psalm 121:4.
Bezitter aller natiën: Psalm 82: 8.
Bloedbruidegom: Exodus 4: 26.
Bode Gods Jesaja 42: 19
Borg eens beteren verbonds: Hebr. 7: 22.
Bouwmeester van de Stad Gods: Hebr. 11: 10.
Broeder van ons: Joh. 20: 17. Psalm 22: 23. Hebr. 2:11 en 12.
Brood des levens: Joh. 6: 35.
Bruidegom: Joh. 3: 29.
Burg: II Sam. 22: 2. Psalm 18: 3.

C.

Christus dat is, Gezalfde: Psalm 2: 2. Psalm 84: 10. Psalm 89:52.

D.

Dauw (Israëls): Hosea 14: 6. David: Ezech. 37: 24.
David (de Koning): Hosea 3:5.
Deel en erve (ons): Numeri 18:20.
Deel Jacobs: Jerem. 10: 16.
Deel van mijn (onzer) erve: Psalm 16: 5.
Deur van de Schapen: Joh. 10: 7.
Die is, Die was en Die komen zal: Openb. 1: 8.

Die in de hemelen is (zijnde): Joh. 3: 13.
Doorbreker: Micha 2: 13.

E.

Eniggeborene van de Vader: Joh. 1: 14.
Eerste en Laatste: Jesaja 41: 4. Jesaja 44:6.
Eerstgeborene aller creaturen: Coloss. 1: 15.
Eerstgeborene onder veel broederen: Rom. 8: 29.
Eerstgeborene uit de doden: Coloss. 1: 18. Openb. 1: 5.
Einde van de Wet: Rom. 10: 4.
Emmanuël Jesaja 7:14. Matth. 1:23.
Engel (de): Hosea 12 5.
Engel van het Verbond: Maleachi 3: 1.
Engel Gods: Genesis 48: 16.

F.

Fontein des heils: Jesaja 12: 3.
Fontein tegen de zonde: Zacharia 13: 1.
Formeerder van alles: Jeremia 10: 16.
Fundament: I Cor. 3:11.

G.

Gave Gods: Joh. 4: 10.
Gekruisigde (de): Matth. 28:5.
Geliefde: Efeze 1:6.
Geslacht Davids: Openb. 22: 16.
Gezalfde: u Sam. 23: 1, Psalm 2:2.
Getuige (getrouwe en waarachtige): Openb. 3: 14.
God: Genesis 32:28. Deut. 10: 21. Joh. 20: 28.
God (boven al te prijzen): Rom. 9:5.
God van de blijdschap: Psalm 43 4.
God van heerlijkheid: Hand. 7: 2.
God des heils: Psalm 27: 9.
God en Zaligmaker (onze grote): Titus 2: 13.
God (sterke): Jesaja 9: 5.
God met ons: Matth, 1: 23.
Goël (Verlosser): Job 19: 25
Grondsteen in Sion: Jesaja 28: 16 Vgl. I Cor. 3: 11.

H.

Heelmeester: Exodus 15: 26.
Heere: Maleachi 3:1. Joh, 21: 7.
Heere van heerlijkheid: I Cor. 2: 8.
Heere der Heeren: I Timoth. 6: 15. Openb. 17: 14 en 19: 16.
Heere Jezus Christus: Hand. 16: 31.

Heere van allen: Hand. 10: 36. Rom. 10: 12.
Heer van doden en levende: Rom. 14: 9.
Heere uit de hemel: I Cor. 15: 47.
Heerser: Numeri 24: 19. Jerem. 30: 21,
Heerser (rechtvaardige): u Sam. 23: 3.
Heil: Psalm 27: 1. Psalm 38: 23.
Heiland: Hosea 13: 4. Zacharia 9: 9.
Heilige (de): Psalm 16: 10. Openb. 3: 7.
Heilige Gods: Marcus 1: 24.
Heilige Israels: Jesaja 12; 6.
Heiligheid der heiligheden: Daniël 9: 24.
Held: Psalm 45: 4.
Helper: Hebr. 13: 6.
Herder: I Petrus 2: 25. Psalm 23: 1.
Herder (de goede): Johannes 11:10
Herder van de schapen (de grote): Hebr. 13: 20.
Herder (overste): I Petrus 5:
Hoeksteen van de gemeente: Efeze 2: 20.
Hoofd van de gemeente: Efeze 5: 23. Vgl. Hosea 1: 11.
Hogepriester: Hebr. 2: 17. Hebr. 4: 15. Hebr. 6: 20.
Hoop: Spreuken 3: 26.
Horn des heils: II Sam. 22: 3. Psalm 18: 3. Lucas I: 69.
Hulp: Psalm 27: 9. Psalm 40: 18. Psalm 63: 8.

I.

Immanuël: Jesaja, 7. 14 Matth. 1: 23.
Is. (Die is, Die was en Die komen zal): Openb. 1: 8.¹⁸
Is. (Die in de hemelen is): Joh. 3: 13.

K.

Kaars (der gemeente): Openb. 21:23.
Kenner van de harten: Hand. 1: 24.
Kind: Jesaja 9:5.
Kind (Gods heilig): Hand. 4: 27.
Knecht (Mijn): Jesaja 53: 11.
Knecht van de Heere: Jesaja 42:
Komen (Die te komen staat): Matth. 11: 3. Hebr. 10: 37. Openb. 1:4.
Koning: Zach. 9: 9.
Koning van eer : Psalm 24: 7 en 8.
Koning van gerechtigheid: Hebr. 7:2.
Koning van de heiligen: Openb. 15: 3.
Koning der koningen: I Timoth. 6:15, Openb. 17: 14.
Kracht (levens): Psalm 27:1.

---

¹⁸ Is, komt af van het Hebreeuwse woord DE (eeuwig) ZIJNDE, BESTAANDE. (RED)

L.

Lam. Openb. 12: 11. Openb. 14: 4.

Lam Gods: Joh 1:29.

Lamp: II Sam. 22: 29.

Leraar: Joh. 3: 2.

Leeuw uit Juda's stam: Openb. 5: 5.

Leidsman van onze zaligheid (overste): Hebr. 2: 10.

Leidsman en Voleinder des geloofs (overste): Hebr. 12:2.

Leven: Joh. 11: 25. Joh. 14: 6.

Levende: Lucas 24: 5. Openb. 1: 18.

Licht: Psalm 27: 1.

Licht van de heidenen: Jesaja 49:6.

Licht van de mensen: Joh. 1: 4.

Licht van de wereld: Joh. 8: 12.

Liefste: zeventien maal in het Hooglied.

Lof: Deut. 10:21.

Loon: Genesis 15: 1.

M.

Machtige (de alleen): I Timoth.6:15,

Machtige Jacobs: Genesis 49: 24. Psalm 132: 2 en 5.

Machtig om te verlossen: Jesaja 63:1.

Maker: Hosea 8: 14.

Man (mijn): Hoséa 2: 15.

Meester: Matth. 23: 8.

Meester en Heere: Joh. 13: 13.

Mens Christus Jezus: I Timoth. 2: 5.

Mensenhoeder: Job 7: 20.

Messias: Job. 4:25.

Messias, de Vorst: Daniel 9: 25.

Middelaar Gods en van de mensen: I Timoth. 2; 5.

Middelaar van het Nieuwe Verbond: Hebr. 9: 15. Hebr. 12: 24.

Morgenster (blinkende): Openb. 22: 16.

N.

Nazaréner Matth. 2:23.

O.

Ontfermer Jesaja 49: 10. Jacobus 5: 11.

Opgang uit de hoogte: Lucas 1: 78.

Opstanding: Joh. 11: 25.

Opziener van ons zielen: I Petrus 2: 25,

Overste van de koningen van de aarde: Openb. 1: 5.

P.

Pestilentie van de hel: Hosea 13: 14.
Priester in eeuwigheid: Psalm 110: 4. Hebr. 5: 6.
Priester over het Huis Gods (grote): Hebr. 10: 21.
Profeet: Deut. 18: 15. Lucas 7: 16.

R.

Raad: Jesaja 9: 5.
Rabbi: Marcus 9: 5.
Rechter: Jacobus 5: 9.
Rechter van de hele aarde: Genesis 18: 25.
Rechter van de levende en van de doden: I. Petrus 4: 5.
Rechtvaardige: II Sam. 23: 3. Jesaja, 53: 11. Zacharia 9:9.
Roepende: Rom. 9: 11.
Rots: II Sam. 22: 3. Psalm 18: 3.
Rotssteen: Psalm 19: 15.
Rotssteen des heils en van de sterkte: Deut. 32 15. Psalm 95: 1. Jesaja 17 10.
Rotssteen Israëls: II Sam. 23: 3.

S

Schaduw: Psalm 121: 5. Jesaja 25:4.
Scepter in Israël: Numeri 24: 17.
Schild: Genesis 15: 1. II Sam. 22: 3.
Psalm 18: 3. Psalm 84: 12.
Schoonste onder de mensenkinderen: Psalm 45: 3.
Springader van de levende wateren: Jeremia 2 13 en 17.13.
Spruit: Zacharia 6. 12,
Spruit van de Heere: Jesaja 4: 2.
Spruit van de gerechtigheid: Jeremia 33: 15.
Steen, die de bouwlieden verworpen hebben: Psalm 118:22; Matth. 21 42. Markus 12 10.
Lukas 20:17. I Petrus 2: 7.
Steen, die van de bouwlieden veracht is: Hand. 4: 11.
Steenrots: II Sam. 22: 2. Psalm 18: 3.
Steenrots (geestelijke): I Cor. 10: 4.
Steenrots van ons toevlucht: Psalm 94 22.
Stem van de Heere: Psalm 29:3. Micha 6:9.
Ster uit Jacob: Numeri 24: 17.
Sterke God: Jesaja 9: 5.
Sterkte (onze): Psalm 18: 2. Psalm 22: 20. Psalm 46:2. Psalm 52:9. Jesaja, 25: 4.
Sterkte van de kinderen Israëls; Joël 3: 16.

T.

Tempel: Openb. 21: 22.
Toevlucht: u Sam. 22: 3. Psalm 46: 2. Psalm 91. 2 Jesaja 25: 4.

Toren (sterke): Spreuken 18: 10.

U.

Uithelper: II Sam. 22 2 Psalm 18: 3.

Uitverkorene Gods: Psalm 89: 20.

Jesaja 42:l.

V.

Vader van eeuwigheid: Jesaja 9: 5.

Vader van vele volken: Genesis 17:5.

Verberging: Psalm 32: 7.

Verlosser: II Sam. 22: 3. Job. 19: 25. Psalm 19: 15. Jesaja 41: 14.

Verlosser in tijd van benauwdheid: Jeremia 14: 8.

Vertrek (hoog): II Sam. 22: 3. Psalm 18: 3. Psalm 94 22.

Vertroosting Israëls: Lucas 2: 25.

Verwachting Israëls: Jeremia 14: 8. Jeremia 17: 13.

Verzoening: Rom. 3: 25.

Verzoening voor onze zonden: I Joh. 2: 2.

Vloek voor ons: Galaten 3: 13.

Voedsterling: Spreuken 8 : 30.

Vorst: Daniel 9:25.

Vorst des levens: Handelingen 3: 15.

Vorst van het heirleger des Heeren: Jozua 5: 14 en 15.

Vrede (onze): Efeze 2 : 14.

Vredevorst: Jesaja 9 : 5.

Vrucht der aarde: Jesaja 4 : 2.

W.

Waarachtige: Openb. 3 : 7.

Waarheid (de): Joh. 14 :

Wachter Israëls: Psalm 121 : 4.

Weg: Joh. 14 : 6.

Wens aller heidenen: Haggai 2: 8.

Wonderlijk: Jesaja 9 :5.

Woord-God (het): Joh. 1 : 1. I Joh. 5 : 7.

Woord Gods: Openb. 19 : 13.

Woord dat vlees geworden is: Joh. 1 : 14.

Worm en geen man: Psalm 22 : 7.

Wortel Davids: Openb. 5 : 5 en 22 : 16.

Wijnstok: Joh. 15:5.

Wijsheid: Spreuken 8: I. I Cor.1 :30.

Wijsheid (opperste): Spreuken 1 :20 en 9:1.

IJ.

IJveraar: Exodus 34 : 14.

Z.

Zaad Abrahams: Galaten 3: 16.

Zaad der vrouw: Genesis 3 : 15.

Zalige: I Timoth. 6 : 15.

Zaligheid: Job 13 : 16.

Zaligmaker der wereld (Messias): Joh. 4 : 25.

Zon: Psalm 84: 12.

Zon der gerechtigheid: Maleachi 4:2.

Zonde (onze): II Cor. 5 : 21.

Zoon: Psalm 2: 7 en 12. Jesaja 9 :5.

Zoon Davids: Matth. 9 :27.

Zoon des Allerhoogsten: Lucas 1 :32.

Zoon des gezegenden Gods: Marcus 14:61.

Zoon des levenden Gods: Matth. 14 : 61.

Zoon des Mensen: Psalm 8 : 5. Joh. 5:27.

Zijnde (de Zijnde in de hemel): Joh. 3 : 13.